JOHANA SCHOVÁNKOVÁ A KOL.

Aspergerův syndrom

– vím, co s tím?!

Skauting pro všechny

Posláním Odboru Skauting pro všechny je podporovat vedoucí oddílů i oddíly samotné v udržení a zkvalitnění podmínek pro děti se specifickými potřebami v Junáku.

spv.skauting.cz

- aktuality
- informace
- poradna
- regiony
- materiály
- kontakty

programy pro vzdělavatele na klíč

- objednejte si program na svoji akci

bulletin SpV

- elektronický občasník s aktualitami Skautingu pro všechny
- objednejte si ho hned na » spv@skaut.cz «

akce a kurzy pro vedoucí

- Seminář ADHD – vím, co s tím?!
- Z nevýhody výhoda
- síťování vedoucích – Provaz
- …

příručky

- Nejsem žádná socka!
- Příručka ADHD – vím, co s tím?!
- Z nevýhody výhoda
- …

poradna

- nevíte si rady?
- pište či volejte!
- sociometrie
- supervize
- … ?!
- » poradna@skaut.cz «

spv.skauting.cz

Vážení čtenáři, milí vedoucí skautských oddílů,

otevíráte příručku, která vám může pomoct při práci s dítětem s Aspergerovým syndromem. Možná takové dítě v oddíle máte, možná vás problematika pouze zajímá. V každém případě je dobré se dozvědět, jak s takovým dítětem pracovat a jak se k němu chovat, jelikož vám to v budoucnu může usnadnit práci. Děti s Aspergerovým syndromem se mnohdy chovají zvláštně, nepřiměřeně, pro okolí nepochopitelně. Klasické, intuitivní výchovné metody u nich nezabírají. Pokud se vedoucí s problematikou neseznámí, při začleňování dítěte s Aspergerovým syndromem pravděpodobně nebudou úspěšní, což povede k frustraci jejich i dítěte.

V příručce najdete teorii týkající se poruch autistického spektra a Aspergerova syndromu (dále také AS). Dozvíte se, proč jsou děti s AS jiné, proč se často chovají, jako by byly mladší, než jsou. Jedna kapitola je věnována problémovému chování a tomu, jak ho zvládat. Ve druhé kapitole popisujeme zásady, které je dobré uplatňovat při práci s dítětem s AS v oddíle. Nechybí ani odpovědi na nejčastější otázky vedoucích. Problematiku Aspergerova syndromu nelze nahlížet pouze z jednoho úhlu pohledu. Kapitoly jsou proto proloženy příběhy lidí, kteří se s dětmi s AS setkávají – rodiče, třídní učitelka, asistentka pedagoga, vedoucí oddílu a rádce.

Každé dítě je jiné. Naše příručka proto nenabízí jednoduchý návod, který když dodržíte, vše bude v pořádku. O přicházejících problémech je především potřeba mluvit – s rodiči, týmem vedoucích, dětmi v oddíle i se samotným dítětem s AS. Naše přístupy je třeba promýšlet a hodnotit vždy znovu a v konkrétních situacích je upravovat.

Máme za to, že děti s Aspergerovým syndromem do skautských oddílů patří. Oddílové společenství pro ně může být obrovským přínosem. A stejně je to i naopak, přítomnost dítěte s AS může naučit ostatní děti vnímat odlišnosti. Poznat, že každý člověk je jiný, a přesto mohou všichni fungovat v jednom oddílu.

Vážení vedoucí, přejeme si, aby vám příručka ve vaší práci pomohla.

Odbor Skauting pro všechny

OBSAH

OČIMA RODIČE 5
PORUCHY AUTISTICKÉHO SPEKTRA A ASPERGERŮV SYNDROM 6
OČIMA UČITELE 25
ZÁSADY PRÁCE S DĚTMI S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM 26
OČIMA ASISTENTKY 41
ČASTO KLADENÉ DOTAZY 42
OČIMA VEDOUCÍHO 47
OČIMA RÁDKYNĚ 49

MŮJ ŽIVOT S TADEÁŠEM

„Mami, už vím, na co si budeme se Sophie hrát," oznamuje mi můj devítiletý syn. „Já budu Tomáš Garrigue Masaryk a Sophie Klement Gottwald," řekl bez nejmenší pochybnosti o tom, že jeho mladší sedmiletá sestra bude souhlasit, protože Klement Gottwald byl přece také prezident v české zemi. Potlačila jsem záchvat smíchu a vysvětlila jsem synovi, kterému diagnostikovali Aspergerův syndrom, že bude lepší, když bude jeho sestra třeba žena TGM a ne Klement Gottwald.

Tadeáš se narodil přesně na den, kdy doktoři vypočítali datum porodu. Měla jsem tušit, že tato přesnost nebude jen náhoda. Tadeáš nebyl běžné dítě, od dvou let se zajímal o puzzle, čísla a písmenka, neustále chtěl pouštět reklamy a pohádky v televizi dokola, začal dělat ze všeho řady, dokonce zahrnul do řady aut i svou sestru v sedačce, což mi v té době přišlo úsměvné. Měla jsem podezření, že něco není v pořádku, protože ve třech letech stále nemluvil, uměl pouze pár slov, která rád opakoval, byly to ale zkomoleniny značek aut a vlajek států.

Ve třech letech byl Tedímu diagnostikován vysokofunkční atypický autismus a sémanticko-pragmatická porucha. Přestože jsem diagnózu očekávala, byl to šok. Rodina nechtěla o autismu nic slyšet, zastávali názor, že „z toho vyroste". Byla jsem tedy odkázána na svůj instinkt a informace, které jsem nastudovala.

Velké štěstí bylo, že jsme získali místo ve speciální mateřské škole, kde byla třída pro děti s poruchami autistického spektra (dále také PAS). Během jednoho roku začal Tadeáš mluvit

ve větách a prohloubil se jeho zájem o železnici a vlaky. V docházce pokračoval dva roky a poté byl integrován do smíšené třídy v MŠ, kde velmi dobře prospíval.

Při kontrolní diagnostice mu byla diagnóza upravena o symptomatiku Aspergerova syndromu. Nyní je Tadeáš zatím úspěšně integrován na základní škole s asistentem. Učivo zvládá a kamarády si také našel. Nebo možná oni jeho.

Nejdůležitější bylo včasné stanovení diagnózy a zavedení denního režimu, který Tadeáše vysvobodil z velké míry afektů a úzkostí. Dodnes je úzkostný, nicméně si dá hodně věcí vysvětlit, nechá se motivovat a verbálně povzbudit.

Když se dívám zpět na všechny kroky, které jsme ušli, jako jsou rehabilitace, logopedie, sociální nácviky, posouvání hranic v samostatnosti, stálo to za to, protože čím dříve se s dítětem začne pracovat, tím větší je šance na vzdělání a samostatnost, kterou si pro svého syna přeji.

A dvě perličky na závěr.

V dopise ze školy v přírodě mi syn napsal: „Těším se, až zase uvidím Tebe a mojí železnici. Myslím na vás a taky vás pořád vidím, když na vás myslím."

Na synovu prosbu: „Mami, já bych rád na to hřiště v Ruské," odpovím: „Tedí, dneska ne, je to daleko." Tedí zcela vážně odpoví: „Ale mami, já nemyslím v Rusku, tam je zima a trvalo by to moc dlouho, já myslím v ulici Ruské."

— Zuzka, maminka Tadeáše

Poruchy autistického spektra a Aspergerův syndrom

Autismus je závažná neurovývojová porucha zahrnující široké spektrum symptomů. Jedná se o vrozenou poruchu některých mozkových funkcí, která má genetickou příčinu. Rodiče nemohou autismus u dítěte způsobit svým výchovným vedením. Podle nejnovějších výzkumů se počet osob v populaci s touto poruchou odhaduje na 1 % (1 ze 100).

Poruchy autistického spektra se projevují nápadnostmi v chování. Každý člověk s tímto handicapem je jiný, ovšem společným znakem všech osob s poruchou autistického spektra je hluboké narušení v oblasti sociálně komunikačního chování a představivosti, typické je stereotypní chování a omezené zájmy. Sociálně komunikační a emoční dovednosti, jako jsou obtíže popsat emoce, nejen vlastní, ale i druhých osob, a schopnost chápat, rozumět a popsat sociální vztahy, jsou v nápadném deficitu oproti celkovému IQ. Obtíže v oblasti komunikace se obvykle projevují v případě nutnosti sdělit své potřeby, pocity, říct si o pomoc v neznámých situacích. Často jsou přidruženy také obtíže v oblasti hrubé a jemné motoriky, nápadnosti v oblasti smyslového vnímání (velmi často přecitlivělé

reakce na určité zvuky, zrakové či hmatové podněty, odlišné vnímání bolesti). Myšlení u lidí s Aspergerovým syndromem bývá velmi konkrétní a logické na úkor flexibility, citu pro kontext a intuice, což se může projevovat v situacích, kdy se musí rozhodnout, něco naplánovat, vymýšlet strategie, sami sebe zorganizovat a podobně.

Při neznalosti problematiky poruch autistického spektra mohou být některé projevy chování, výroky či reakce nesprávně interpretovány jako provokace, lhostejnost, egocentrismus nebo nezdvořilost.

Pro lidi s poruchou autistického spektra je často velmi obtížné a stresující zařadit se do kolektivu a vyhovět požadavkům, které jsou na ně kladeny. Jejich schopnosti bývají velmi nerovnoměrně rozloženy – často selhávají v situacích, které jsou pro většinu lidí velmi jednoduché, a naopak překvapí nadprůměrnými vědomostmi z určité oblasti. Naléhání na splnění požadavku, který v důsledku svého handicapu mohou jen obtížně realizovat, často vede k výraznější pasivitě až izolaci, případně k problémovému chování.

Aspergerův syndrom není možné vyléčit, ale správně zvoleným individuálním přístupem a respektem k odlišnému způsobu uvažování a zpracovávání okolních informací lze zmírnit celkový dopad poruchy na běžné fungování a celkovou životní spokojenost člověka s touto diagnózou.

Míra deficitů v jednotlivých oblastech je vždy různá, proto je každé dítě s Aspergerovým syndromem jedinečné a musíme tak k němu přistupovat. To znamená, že co bude fungovat u jednoho dítěte, nemusí fungovat u druhého.

V ČEM JSOU DĚTI S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM JINÉ

Sociální dovednosti

Lidé s autismem jsou samotáři. To je nejčastější domněnka neinformované veřejnosti. Ve skutečnosti jsou tito lidé spíše osamoceni – samozřejmě existuje mnoho dětí i dospělých s AS, kteří mají mnohem radši samotu nebo menší kolektiv. Vzhledem k deficitům v oblasti sociálních dovedností (navázání kontaktu, reciprocita v rozhovoru, neverbální komunikace, přijetí kritiky, adekvátnost reakcí v různých situacích, empatie apod.) selhávají v sociálních situacích a jsou svým okolím odmítáni. A jelikož je pro ně nepřijetí stejně nepříjemné jako pro kohokoli jiného, začnou se těmto situacím vyhýbat, aby nebyli znovu odmítnuti.

Emoční inteligence

Někdy se může zdát, že děti s Aspergerovým syndromem neprožívají emoce nebo je prožívají jen velmi slabě. Většina z těchto dětí naopak prožívá velmi silné a hluboké emoce. Emoční zralost a sociální dovednosti však většinou neodpovídají fyzickému věku dítěte. Proto děti s Aspergerovým syndromem vyjadřují své emoce neadekvátně a dostávají se do záchvatů vzteku, úzkosti nebo strachu. Velmi často se setkáváme s tím, že děti samy svým emocím nerozumí, nedokážou je popsat a jejich intenzita je naprosto pohltí. Dalo by se říct, že v těchto případech se děti stávají „obětí" svých vlastních emocí.

Specifické zájmy

MHD, vlaky, vesmír, technika, tabulky, počítač, dějiny – to jsou nejčastější zájmy dětí s Aspergerovým syndromem. Velmi často jsou na svůj zájem velmi úzce zaměřeny a problematiku zájmové oblasti znají velmi důkladně. I v komunikaci často ulpívají na tématech spojených se svým zájmem. Je tedy docela možné, že se dítěte zeptáme, jak se v noci vyspalo, a ono za chvíli sklouzne k tématu nejnovějších tramvají v Praze.

Smyslová hypersenzitivita

Mnohé děti s Aspergerovým syndromem bývají smyslově přecitlivělé, a to především na zvuky (hluk v jídelně, siréna, štěkot psů), čich (výrazné parfémy). Někdy se u nich objevuje také přecitlivělost na některé bolestivé podněty, které ostatní lidé nevnímají jako nepříjemné. Některé děti mají velké obtíže při mytí vlasů nebo stříhání nehtů. Tyto a podobné činnosti mohou pro ně být skutečně velmi bolestivé nebo u nich vzbuzovat pocit úzkosti.

Myšlení

U dětí s Aspergerovým syndromem se často vyskytuje řada zvláštností v myšlení, které jim komplikují fungování v kolektivu a zkreslují jejich pohled na ostatní lidi i na sebe samé. U zvláštností v myšlení je nutné si uvědomit, že člověk danou situaci skutečně tak prožívá. **Černobílé myšlení:** lidé kolem sebe buď zbožňují, nebo nenávidí – nemyslí v různých spektrech. **Selektivní abstrakce:** vybírají pouze negativní fakta, ignorují ta pozitivní. **Přehnaná katastrofizace:** „dělají z komára velblouda". **Nadměrné zevšeobecňování:** nikdo mě nemá rád, všichni se mi smějí, vždycky prohrajeme, nikdy mi nepomůžou.

Myšlení lidí s AS je často **rigidní**, tedy ztuhlé, neměnné, nekompromisní.

Komorbidita

U mnoha dětí s Aspergerovým syndromem se setkáváme s další přidruženou poruchou. Nejčastěji se setkáváme se syndromem ADHD – porucha pozornosti, hyperaktivita a impulzivita. V některých případech je symptomatika ADHD natolik silná, že zcela zastíní potíže vyplývající z Aspergerova syndromu nebo je ještě více posílí. Dále se v komorbiditě může vyskytovat celá řada fobií, úzkostná porucha, denní i noční enuréza (pomočování), poruchy spánku apod.

Logické uvažování

Selektivní uvažování, zaměřenost na detail, nízká adaptabilita a řada dalších faktorů hraje roli v logickém uvažování lidí s Aspergerovým syndromem. V naší praxi se proto můžeme setkat s potížemi při pochopení pravidel hry a podobně. K lepšímu pochopení předávaných informací nám pomohou zásady strukturovaného učení a doptávání se na pochopení a vlastní interpretaci dítěte.

Pro představu uvádíme příklad, jak se dospělý člověk s Aspergerovým syndromem snaží po několika neúspěších nalézt práci. Můžeme si všimnout použití logické informace, že práce se nejlépe hledá přes přátele. Chybné a neadekvátní je však procesuální řešení problému.

„Jinak teď opět obesílám ředitelky školek a vymyslel jsem novou, zcela originální taktiku: snažím se nejdřív si udělat z ředitelek kamarádky. Už šesti ředitelkám různých školek jsem napsal:

Dobrý den,

jsem mladý student vysoké školy a chtěl bych se seznámit se ženou, která by byla mojí oporou, a udržovat s ní kamarádský vztah. Hledám někoho na popovídání, procházky atd. Chtěl bych se s vámi seznámit a navázat vzájemné přátelství. Bydlím v Praze a jsem sám. Prosím odpovězte, hledám totiž skutečnou kamarádku pro život.“

Adaptabilita

Nečekané změny, improvizace a přizpůsobení se novému prostředí nebo situaci – to jsou pro děti s Aspergerovým syndromem velmi časté stresory. Nepředvídatelnost situace může být spouštěčem problémového chování.

Soběstačnost

Některé děti mohou mít potíže se soběstačností. Zvolit správný druh oblečení vzhledem k počasí venku nebo jen zkoordinovat ranní činnosti, jako jsou oblékání, čištění zubů, stlaní apod., může být pro některé děti velmi náročný úkol.

Zhoršená hrubá a jemná motorika

Zhoršená hrubá a jemná motorika může dítěti komplikovat zapojení se do sportovních nebo táborových her. Některé děti se budou těmto aktivitám vyhýbat, některé se jich budou rády účastnit, ale nemusí být přínosem pro týmy. Je třeba se zamyslet, jak jinak zapojit dítě do kolektivních her, aby mělo možnost uplatnit své dovednosti. V případě sportovních her ho lze využít třeba jako pomocného rozhodčího – je ovšem nutné dbát na to, aby dítě dostatečně pochopilo pravidla a jejich význam.

ZÁKLADNÍ PŘÍSTUPY K DÍTĚTI S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM

Abychom dětem s Aspergerovým syndromem pomohli co nejsamostatněji a nejplnohodnotněji fungovat v novém a neznámém prostředí a režimu, musíme jim ho zpřehlednit a přizpůsobit. K tomu nám pomohou čtyři základní pilíře vycházející ze zásad strukturovaného učení.

Vzhledem k deficitům vyplývajícím z diagnózy, jako jsou snížená flexibilita myšlení nebo narušená schopnost generalizovat, se u některých dětí můžeme setkat s tím, že i jednoduché úkoly, jako zabalit si věci do batohu, připravit si nádobí na jídlo, zvolit správné oblečení nebo orientovat se v denním režimu, může být nadlidský úkol. Zbytečně tak vznikají stresové situace a na dítě je vytvářen tlak.

Strukturalizace

Vzhledem k narušené představivosti nejsou děti s Aspergerovým syndromem schopny přemýšlet v kontextu. Často se dostávají do stresu, což způsobuje zmatečnost v jejich chování. Stejně tak jako náš život má jasná pravidla a strukturu – dny v týdnu, pracovní doba, síť MHD, jízdní řády a podobně –, i tyto děti potřebují logicky strukturovat běžné činnosti, čas a prostor. Na nečekané změny pak můžou jednotlivé děti reagovat různě – úzkostí, pláčem či vztekem.

Strukturalizace prostoru: S potížemi s orientací v prostoru se u dětí s Aspergerovým syndromem nesetkáváme často. Musíme však počítat s tím, že se nacházejí v novém a neznámém prostředí a že vzhledem ke snížené adaptabilitě jim i orientace v prostoru může činit značný problém.

Strukturalizace času: Zhoršená orientace v čase se u dětí s Aspergerovým syndromem vyskytuje mnohem častěji. K bezproblémovému ukončování a zahajování činností je dobré čas konkretizovat a podpořit vizuální složkou. V praxi se velmi osvědčují minutky nebo digitální budíky.

Strukturalizace činností: Strukturovat můžeme dětem celý den, třeba to, jak jdou jednotlivé aktivity za sebou. Dále můžeme pro náročné činnosti vytvářet procesní schémata, kdy jednu činnost rozfázujeme do více logických kroků, aby je dítě pochopilo a mohlo činnost vykonat.

Vizualizace

Prostředky vizualizace vidíme všude kolem sebe. Běžně nám pomáhají s orientací v obchodech, v neznámém prostředí (letiště, zábavní parky, nemocnice), v číslech (grafy), navigaci (GPS) či mapách. Vizuální vnímání je pro děti s Aspergerovým syndromem velmi účinným komunikačním prostředkem.

Individualizace

Jak již bylo zmíněno v úvodu, každé dítě s Aspergerovým syndromem je jedinečné, jeho deficity jsou v různých oblastech a v různé míře. Velkou roli hrají také různé osobnostní rysy. Pro úspěšnost preventivních a intervenčních opatření je nutné zohledňovat individualitu dítěte. Dle závažnosti deficitů je možné, aby se samo dítě podílelo na individualizaci společně s námi.

Motivace

Důležitým faktorem pro práci s dětmi s PAS (AS) je motivace, kterou je možné efektivně využívat pro ovlivňování chování nebo jako stimul ke změně nebo učení. Pojem motivace vychází z latinského „movere“, tzn. hýbat. Pokud tedy chceme s chováním dítěte s PAS (AS) jakkoli hýbat, musíme jej motivovat. Skrze motivaci můžeme jeho chování usměrňovat, udržovat, posilovat nebo ho motivovat k méně oblíbeným činnostem.

Ačkoli je vnitřní motivace u mnoha dětí s Aspergerovým syndromem velmi silná, ve většině případů je nutné dítě motivovat vnějšími podněty. Pokud budeme k dítěti přistupovat s předpokladem „to přece musí chtít sám" a nenabídneme mu žádnou vnější motivaci, je to, jako kdybychom chtěli, aby auto jezdilo bez benzínu.

To znamená, že dítě může mít vnitřní motivaci k tomu, aby vyhrálo celotáborovou soutěž. Možná si však nedokáže uvědomit, že k dosažení výhry je nutné udělat řadu kroků, navíc je pro něj cíl velmi abstraktní a vzdálený. Proto bychom ho měli motivovat k jednotlivým krokům, aby mohlo dosáhnout cíle, ke kterému je vnitřně motivováno.

Odměny rozdělujeme do čtyř základních kategorií: můžou mít podobu **sociální odměny**: pochvala, úsměv, pohlazení; **činnostní odměny**: hra na PC, sledování TV, čtení oblíbené knihy, nebo **materiální odměny**: bonbón, hračka. Nakonec může **aktivita samotná** obsahovat motivační prvky, např. vypracování domácího úkolu pomocí vyhledávání informací na internetu – v tomto případě musí být pro dítě vyhledávání na internetu oblíbenou aktivitou.

Pro většinu dětí s PAS (AS) je zpravidla efektivnější motivace skrze materiální nebo činnostní odměnu než sociální odměna v podobě pochvaly nebo pohlazení. To však neznamená, že bychom tento druh odměny neměli využívat. Pro mnoho dětí hraje sociální odměna velkou roli, mimo to je nezbytným prvkem v procesu posilování sebevědomí.

Tvorba motivačního systému

Motivační systém lze rozdělit do dvou kategorií: **pozitivní motivační systém** a **negativní motivační systém**. V pozitivním motivačním systému získává dítě odměny nebo „sbírá body", využívá se především k posilování nebo udržení žádoucího chování. Dítě je za žádoucí chování odměňováno. Negativní systém je naopak zaměřen na eliminování nežádoucího chování, za které dítě dostává sankci, např. ztráta odměny nebo „bodů". Negativní motivační systém může být nastaven tak, aby dával prostor pro selhání. Pro představu uvedeme příklad: dítě začíná každý den s určitým počtem „bodů", třeba pěti. Pokud mu na konci dne nebo aktivity zbude alespoň jeden z pěti „bodů", dostane odměnu.

Pozitivní motivační systém je založen na získávání „bodů" navíc. Body mohou mít různou podobu od smajlíků na papíru přes samolepky či žetony až

po rozstříhaný obrázek odměny, který si dítě postupně skládá. Cílem pozitivního motivačního sytému je odměňovat za žádoucí chování a tím ho také upevňovat. Dítě s AS odměníme i za chování, které u ostatních považujeme za normu, pro něj však může být obtížné (umýt si bez odmlouvání ešus po obědě, přijít včas na nástup, mít správně oblečený kroj, uklidit si ve stanu). Odměnu může dítě získat buď v případě, že dosáhne určitého počtu „bodů", nebo může být každý „bod" částí odměny, například jeden bod se rovná pěti minutám na PC. Výhodou tohoto typu motivačního systému je, že je možné ho využívat také v případě, kdy dítě velmi těžko přijímá tresty nebo na ně reaguje silnými pocity vlastního selhání.

Negativní motivační systém je naopak založen na ztrátě „bodů". Slouží tedy k jakémusi trestání a následné eliminaci nežádoucího chování. Svou podobou a provedením se nemusí nijak lišit od výše zmíněného pozitivního motivačního systému, rozdíl je pouze v jeho způsobu uplatňování. Může však fungovat na několika principech, kdy dítě získává trestné, nebo naopak ztrácí pozitivní „body".

Výše jsme nastínili jen několik možných způsobů fungování motivačního systému, u každého dítěte jsou ovšem nutné individuální úpravy, které budou respektovat jeho potřeby. Oba způsoby je možné různě kombinovat a upravovat podle situace a cíle, ke kterému motivační systém využíváme.

Pro názornost uvádíme příklad využití motivačního systému v praxi (viz obrázek na následující straně).

Pavel je 12letý chlapec s Aspergerovým syndromem. Největší problémy mu činí ukončování oblíbených činností, zahájení práce na vlastních povinnostech a časté konflikty s mladším bratrem, to vše je doprovázeno silnými výbuchy vzteku s projevy agrese. Velice rád hraje hry na tabletu, ukončení této činnosti vždy provázely konflikty často končící Pavlovým výbuchem vzteku. Po konzultaci s rodiči jsme se domluvili, že by měl být motivační systém zaměřen na odbourání nežádoucího chování a posílení chování správného, např. v podobě adekvátního způsobu ventilace vzteku v konfliktech s bratrem. Proto jsme se rozhodli pro kombinaci pozitivního a negativního motivačního systému. Odměnou pak měla být právě oblíbená hra na tabletu. Využili jsme smajlíkovou podobu motivačního systému, kdy jeden smajlík představoval 10 minut na tabletu. Pavel začínal každý den se šesti smajlíky, které pak během dne získával, nebo naopak ztrácel. Po večeři je společně s rodiči spočítal a podle jejich počtu mohl strávit určitou dobu hrou na tabletu. Systém fungoval i při ukončování

Pondělí	☺	☺	☺	☺	☺
Úterý	☺	☺	☺	☺	☺
Středa	☺	☺	☺		
Čtvrtek	☺	☺	☺	☺	
Pátek	☺	☺	☺	☺	☺

Obrázek 1: *Příklad kombinace pozitivního a negativního motivačního systému. Dítě může smajlíky získávat i ztrácet.*

slíbené hry – pokud Pavel po upozornění rodiči dokázal ukončit hru v daný čas, získal za to smajlíka navíc do příštího dne. Pokud činnost ukončit nedokázal, byl mu odebrán jeden smajlík z dalšího dne. Díky motivačnímu systému však tento problém postupně téměř vymizel.

CHOVÁNÍ DĚTÍ S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM

„Je to nevychovaný parchant." „Dělá mi to naschvál." „Je líný a zneužívá svoji diagnózu." To jsou časté negativní názory učitelů, pedagogů, asistentů, ale i rodičů na děti s Aspergerovým syndromem. Tyto myšlenky se objevují většinou v situacích, kdy se projevuje jejich problémové chování, jsou vzdorovité nebo jim musíme radikálně přizpůsobovat prostředí, a přesto nejsou schopny fungovat podle našich představ. Nebo jsou dokonce verbálně či fyzicky agresivní vůči nám.

U většiny handicapovaných dětí je jejich handicap patrný na první pohled. U tělesně handicapovaných dětí si okamžitě všimneme jejich znevýhodnění a budeme se jim snažit co nejvíce pomoci, aby mohly fungovat a žít co nejplnohodnotněji. U dětí s Aspergerovým syndromem a jinými duševními poruchami nejsou jejich handicapy patrné na první pohled, projevují se až v jejich chování, což v nás může vyvolávat výše zmíněné myšlenky a pocity naštvanosti, selhání, zklamání nebo bezmoci.

Dalším specifikem Aspergerova syndromu je nerovnoměrný vývojový profil. Do rozporu se nejčastěji dostává intelekt a verbální dovednosti se sociálním chováním, emočními dovednostmi a představivostí. V praxi to potom může vypadat tak, že desetiletý kluk s Aspergerovým syndromem má velmi kultivovaný verbální projev, velkou slovní zásobu a intelekt v normě, nebo dokonce nadprůměrný. Na první pohled na nás tedy působí jako každé jiné dítě, podle toho k němu tak přistupujeme a máme standardní očekávání, jak se může desetileté dítě chovat. Jeho sociální chování a emoční dovednosti jsou však na mnohem nižší úrovni. Můžeme tedy mít dítě, které má kultivovaný projev, připadá nám jako „Einstein", ale sociální interakci s ostatními dětmi navazuje tak, že je začne olizovat nebo kopat. To pro nás může být často velmi matoucí a nepochopitelné. Většinou na to reagujeme zpřísněním hranic, kladením vyšších nároků nebo onálepkováním dítěte jako „grázla", „provokatéra" nebo „lempla". To však nepomůže ani dítěti, ani nám. Pokud budeme na dítě klást v jednotlivých oblastech přehnané požadavky, můžeme předpokládat, že na to bude reagovat problémovým chováním nebo pasivitou.

Zkusme se sami zamyslet, jak bychom reagovali, kdyby po nás někdo chtěl něco, co neumíme. Věděli bychom, že na to naše možnosti nestačí, on by však na nás tlačil čím dál více.

PROBLÉMOVÉ CHOVÁNÍ A JAK HO ZVLÁDAT

Mnohé děti s Aspergerovým syndromem se chovají z pohledu okolí problémově. Mohou mít silné výbuchy vzteku, přestanou s námi komunikovat, „zaseknou se", olizují ostatní děti, šaškují apod. V následující kapitole popíšeme nejčastější druhy problémového chování, jeho spouštěče a možnosti řešení těchto situací. V první řadě bychom si měli ujasnit, co je cílem pobytu dítěte na výpravě či táboře. Zda pro nás má význam působit na dítě výchovně a terapeuticky, nebo spíš svůj přístup nastavit tak, aby si pobyt co nejvíce užilo, stalo se součástí

kolektivu a pobyt jsme co nejlépe prožili. Níže uvádíme příklad, jak může fungování na pobytu vnímat vedoucí a jak dítě.

Vedoucí: Dobrý den, tábor máme za sebou, bylo to peklo! Petr se vůbec nezapojoval do kolektivních her, a to jsem ho motivovala. Z jídla dostával na výběr, a přesto odmítal jíst u stolu, vždy si vzal ešus pod stůl a seděl tam. Většinu tábora trávil pozorováním ostatních dětí. Jednou se dokonce porval s klukem z jiného oddílu.

Dítě: Tábor byl fajn, konečně jsem si našel jednoho kamaráda, bydleli jsme spolu ve stanu. Jídlo nebylo nic moc, ale vždycky jsem se přemohl. Poprvé jsem měl noční hlídku. Celotáborová hra mi připomínala Minecraft, a to bylo super.

Pojďme si zkusit odpovědět na několik otázek. Měla Petrova účast na pobytu nějaký význam? Podle čeho hodnotíme spokojenost dítěte? Je úspěchem, když se dítě v rámci pobytu co nejvíce přizpůsobí normě? Jaké jsou naše představy o významu pobytu dítěte na výpravě či táboře? Co se bude dít, když dítě nebude naše představy naplňovat?

V případě výskytu problémového chování je pro nás užitečné vypozorovat jeho spouštěče – neúspěch, ukončení oblíbené činnosti apod. Pokud se nám podaří spouštěče problémového chování odhalit, můžeme se rozhodnout jít cestou prevence a dítě jeho spouštěčům vystavovat v co nejmenší míře, popřípadě ho i sebe na blížící se krizovou situaci připravit. Máme potom větší šanci, že krizová situace proběhne rychleji a v menší intenzitě a že i my ji zvládneme mnohem lépe.

Nejčastější spouštěče problémového chování: poutání pozornosti ostatních dětí nebo vedoucích, navázání kontaktu, přetížení, selhání dítěte – prohra, frustrace – neschopnost dokončit činnost, potřeba uvolnit napětí, nuda, vyhýbavé chování – „když se dostanu do afektu, nebudou mě nutit jít si čistit zuby", reakce na silný strach nebo úzkost, konflikt s vrstevníky, ukončení oblíbené činnosti, nátlak na zahájení nepříjemné činnosti.

Pokud po dětech chceme, aby své chování změnily, měli bychom jim nabídnout také možnosti, jak můžou jiným způsobem dosáhnout svých cílů.

Často se zabýváme otázkou, co dělat, když se děti začnou chovat problémově. V tu chvíli by naším cílem mělo být situaci především ustát tak, abychom si

co nejméně následků odnášeli my, dítě i naše okolí. Měli bychom se zaměřit především na prevenci, aby k problémovému chování vůbec nedocházelo.

Záchvaty vzteku

Velmi častým problémovým chováním jsou záchvaty vzteku. Jejich průběh je různý, některé děti brečí, křičí, válejí se po zemi, u některých se vyskytuje i fyzická a verbální agrese. Při verbální agresi můžou být děti velmi přesné v útoku na naše slabá místa. Tyto konflikty jsou pak pro nás velmi bolestné a zraňující. Máme poté tendenci přecházet do protiagrese, tím však konflikt většinou eskaluje a naše agrese není cestou z bludného kruhu ven.

Pasivita

V tomto případě se děti naopak stáhnou samy do sebe, odmítají spolupracovat, nebo dokonce komunikovat. Tyto situace v nás nejčastěji vyvolávají pocit bezradnosti, vzteku a reagujeme na ně zvýšením tlaku nebo rezignací.

Šaškování a provokování

Infantilní chování, šaškování apod. má nejčastěji upoutat pozornost vrstevníků nebo dospělých lidí v okolí dítěte. Pokud se dítěti pozornost nedostane, nejčastěji začne intenzitu svého chování zvyšovat nebo bude zkoušet poutat pozornost jinak – často nepříjemnějším způsobem, jako je provokování ostatních.

Podivné chování

Jako problémové můžeme vnímat i chování, které není pro fyzický věk dítěte běžné. Většinou se jedná o chování, prostřednictvím kterého dítě relaxuje nebo snižuje své napětí. V těchto případech bychom měli posuzovat především možnou nebezpečnost chování – ne jeho vhodnost, podivnost apod.

Problémové chování z dohledu

Jelikož děti s Aspergerovým syndromem vyžadují zvýšenou pozornost, jsou pod neustálým dohledem dospělé osoby. Může docházet k tomu, že potom běžné „zdravé“ zlobení budeme vyhodnocovat jako problémové chování a sebereme tak dítěti přirozenou svobodu a prostor, který mají ostatní děti.

Jak zvládat záchvat vzteku:

- Nesnažit se v afektu s dítětem nic řešit a vysvětlovat.
- Neuchylovat se k protiagresi (čím větší tlak, tím větší odpor).
- Schvalovat dítěti jeho emoce. Nemůžeme schvalovat agresivní chování, měli bychom ale vyjádřit, že rozumíme tomu, jak se dítě cítí. Např. „Chápu, že jsi naštvaný, když ti Pepa zbořil tvůj hrad z písku. Když mně někdo něco zničí, taky jsem pěkně naštvaná." Vyjádříme tím pochopení a připojíme se k emoci dítěte. Ve chvíli, kdy se dítě vzteká, nemá cenu vysvětlovat, že např. „Pepa ten hrad nezbořil naschvál a že se přece zas tak moc nestalo."
- Snažit se mu naslouchat.
- Po afektu je možno si s dítětem promluvit, pokud bude chtít. Můžeme probrat, co ho rozčílilo, co by mu v tu chvíli pomohlo apod.
- Domluvit si s dítětem bezpečné místo, kam se může chodit vyvztekat.
- Pokud vidíme, že se dítě dostává do afektu, zkusíme odvést jeho pozornost k něčemu jinému.
- Snažit se verbální agresi nevnímat osobně – dítě neví, co má dělat, svým způsobem se jedná o volání o pomoc.
- Zkusit připravit krizové scénáře pro dítě i pro vedoucí – co budeme dělat, když se dítě dostane do afektu, aby byl co nejkratší a nejslabší.
- Nechat dítě vyvztekat.
- Při přicházejícím afektu vyjádřit emoce dítěte: „Vidím, že jsi naštvaný." „Chápu, že máš vztek na ostatní děti." „Taky by mi nebylo příjemné, kdyby se ke mně ostatní chovali takhle."

Náš úkol při zvládání vzteku je podobný jako při epileptickém záchvatu. Nezasahujte příliš do afektu, pouze ho pozorujte a snažte se, aby dítě neublížilo sobě, svému okolí a nezničilo žádný majetek. Jakmile záchvat odezní, je vhodné si s dítětem promluvit o proběhlé situaci. Mluvit o tom, co dítě naštvalo, jak tomu příště zabránit, popřípadě jak na nepříjemný podnět reagovat jinak než agresí.

Abychom problémové chování dítěte zvládali co nejlépe, měli bychom o něm získat co nejvíce informací, nejlépe od jeho rodičů. Zjistěte od nich nejčastější spouštěče problémového chování, jeho druhy a způsoby, jak ho nejlépe zvládat. Někdy se mohou rodiče obávat vás o všech věcech informovat, abyste se nezalekli a dítě neodmítli. Ujistěte je, že chcete informace znát především proto, aby dítě zvládalo pobyt v oddíle co nejlépe a aby vás nic nezaskočilo.

DÍTĚ S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM V KOLEKTIVU

Šikana dětí s AS

Každá skupina je potenciálním prostředím pro výskyt šikany, setkáváme se s ní ve školních třídách, ve sportovních klubech, na pracovišti napříč sociálními i věkovými vrstvami. Může se vyskytovat jak ve speciálních školách, tak na elitních gymnáziích. Slovo *šikana* pochází z francouzského *chicane,* což znamená *zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování*. Šikanou lze nazvat chování jedince nebo skupiny se záměrem ublížit, ohrozit nebo zastrašit jiného člověka. Můžeme se setkat s různou typologií obětí šikany, samostatnou kategorií jsou právě handicapované děti, které jsou pro svoji odlišnost předurčenější stát se obětí šikany.

U dětí s Aspergerovým syndromem může být i – z našeho pohledu – lehké škádlení nepředstavitelným terorem. Pro představu uvádíme orientační tabulku rozdílů mezi škádlením a šikanou (Švec a kol. 2007).

ŠKÁDLENÍ	ŠIKANA
Žák se může bránit nebo opětovat.	Pokud by se žák bránil nebo ubližování oplácel, násilí proti němu se vystupňuje.
Žák se baví nebo prožívá lehké naštvání.	Převažují pocity bezmoci, zlosti, strachu, studu a ponížení.
Když dá žák jasně najevo, že mu je škádlení nepříjemné, tak přestane.	Když dá žák jasně najevo, že je mu toto chování nepříjemné, agresoři pokračují dál.
Cílem škádlení je zábava pro všechny (i pro toho, kdo je škádlen).	Cílem šikany je zdeptat a zotročit oběť.

Tabulka 1: *Rozdíly v projevech mezi škádlením a šikanováním*

Někdy je situace kolem šikany natolik komplikovaná a zamotaná, že jsou v konečném důsledku potrestány oběti šikany. To nastíníme v našem příběhu špatné praxe.

Pavlovi je 13 let, má Aspergerův syndrom a je integrován do běžné základní školy. Pavel je od malička hypersenzitivní na řadu zvuků, nejvíce mu vadí štěkot psů. Ve škole je pečlivý a chce, aby všichni dodržovali pravidla. Paní učitelka musela v průběhu hodiny odejít na pár minut ze třídy. Protože je Pavel spolehlivý, dala mu za úkol, aby „hlídal" třídu a na tabuli zapisoval děti, které budou zlobit. Všechny děti ve třídě vědí, že Pavel nemá rád porušování pravidel, a tak se ihned po odchodu učitelky začaly předvádět a Pavla provokovat – dávaly si nohy na stůl, svačily, prohlížely si učitelčin sešit. Pavel se jim v tom snažil zabránit napomínáním a později i fyzicky. Když se učitelka vrátila do třídy, bylo všechno, jak má být, ale Pavel přesto všechno nahlásil. Učitelka žáky pouze napomenula, což Pavla rozzlobilo a dostalo do značné nepohody. O přestávce pak provokace pokračovaly. Jeden ze spolužáků přišel k naštvanému Pavlovi a řekl: „Teď ti za trest vyštěkám." V tu chvíli se Pavel dostal do afektu, vzal židli, hodil ji po spolužákovi, který ho provokoval, a rozbil mu hlavu. Při řešení této situace byl za viníka označen Pavel, protože pedagogové vyhodnotili, že jej spolužáci pouze škádlili.

Práce s kolektivem

Jako velmi funkční prevence šikany dětí s Aspergerovým syndromem se jeví práce s celým kolektivem. Jeho součástí může být právě oznámení diagnózy ostatním dětem. Celý kolektiv často vnímá podivné chování svého kamaráda, ale všimne si především, že se mu dostává jiného přístupu, různých výhod apod.

V praxi se s touto otázkou často setkáváme. Rodiče se odborníků ptají, zda je lepší diagnózu oznamovat, či nikoli. Odpověď na tuto otázku se nedá generalizovat. Vždy musíme situaci posoudit individuálně. Skutečně se může stát, že v případě oznámení diagnózy bude docházet ke stigmatizaci nebo sebestigmatizaci dítěte, což bude mít nepříznivý dopad na začlenění dítěte do kolektivu. Naopak však může nastat situace, kdy neinformované děti budou dítě s Aspergerovým syndromem vnímat jako „exota", „grázla" nebo „provokatéra".

Rozhodovat bychom se měli především podle schopností a závažnosti deficitů u jednotlivých dětí. Pokud dítě nevyžaduje zvláštní přístup a jeho chování v kolektivu nebude významně nápadné, není nutné diagnózu oznamovat. Máme-li informace od rodičů, že má dítě problémy ve školním kolektivu, je šikanováno a chová se problémově, je pravděpodobné, že se podobně bude projevovat

i v jiném kolektivu – ovšem ne vždy tomu tak musí být. Měli bychom proto zvážit, zda nebude oznámení diagnózy účinnou prevencí.

V případě, že budete kolektivu oznamovat diagnózu dítěte, ono samo by s ní mělo být seznámeno a smířeno. O svých úmyslech bychom ho měli informovat, případně se ho zeptat na jeho názor a zájem, jestli se procesu oznámení chce účastnit nebo ne.

S dětmi bychom měli mluvit také o tom, jaké chování je důsledkem diagnózy AS. Měli bychom se s nimi dohodnout, jakým způsobem budeme na špatné (ale i na správné) chování reagovat. Způsob vedení promluvy závisí na věku dětí – u mladších dětí se osvědčuje přirovnání: „Stejně jako my ještě neumíme správně číst, Pepa se teprve učí chovat správně v různých situacích." U starších dětí může být rozmluva podrobnější. Můžeme děti navést, aby si zkusily představit, jak dítě s AS přemýšlí, co prožívá. Je dobré získat děti „na naši stranu" ve smyslu: „My taky ještě úplně nevíme, jak se správně chovat a co může Pepovi pomoct. Budeme to zkoušet a budeme moc rádi, když nám s tím pomůžete."

NEMŮŽU MU DÁVAT VÝHODY VŮČI OSTATNÍM, JE TO NESPRAVEDLIVÉ

Především ve školním prostředí se u pedagogů setkáváme s odmítavým postojem k individuálnímu přístupu k dítěti. „Nemůžu ho pustit na chodbu, když se začne vztekat, ostatním to taky nedovolím." „Nebudu ho motivovat ničím jiným, musí to chtít přece sám, stejně jako ostatní děti." To jsou nejčastější argumenty, proč pedagogové nechtějí přizpůsobovat prostředí dětem s Aspergerovým syndromem. Pocit, že je náš přístup k těmto dětem vůči ostatním nespravedlivý, je zcela jistě oprávněný. Svět totiž je, a nejen v očích dětí s AS, nespravedlivý. Už jen proto, že právě ony jsou handicapované, a přesto na ně máme stejné nároky jako na zdravé děti. Pokud se rozhodneme nepřizpůsobit těmto dětem prostředí, ve kterém s námi budou fungovat, je to, jako bychom lidem s jiným handicapem vzali kompenzační pomůcku. Stejně tak jako nevidomé děti potřebují bílou hůl, děti s Aspergerovým syndromem potřebují motivační systém nebo strukturovaný přístup.

Pokud těmto dětem prostředí uzpůsobíme a zvolíme individuální přístup k nim, ulehčíme společně strávený čas nejen jim, ale také sami sobě.

Děti s Aspergerovým syndromem jsou kolektivy a organizacemi často odmítány a jsou z nich vylučovány, tím se problémové chování většinou prohlubuje a bludný kruh se uzavírá. Snažme se tento kruh rozbít a dát jim šanci, přestože to není jednoduché, vyžaduje to pevné nervy, velké množství kreativity a vlastního nasazení. A to často s nepříliš viditelnými výsledky pro okolí. Přesto si myslíme, že to má význam, a pozitivní zážitek, který si dítě odnese z přítomnosti v oddíle, může být podstatný díl skládačky, kterou musí děti, rodiče, pedagogové, psychologové a všichni ostatní poskládat.

PŘÍKLADY DOBRÉ A ŠPATNÉ PRAXE

Jáchym (13 let), Aspergerův syndrom: Oddíl navštěvuje od 10 let. Účastní se pravidelných schůzek, výprav i letních táborů. Dle názoru vedoucího spolupracuje, na výpravách chodí velmi často větší kus před ostatními, do kolektivu se aktivně nezapojuje. Při skupinových činnostech spolupracuje, ale sám nové nápady a možnosti řešení různých úkolů nepřináší. V kolektivních sportovních aktivitách není velkou oporou týmu (zhoršená motorická koordinace, neporozumění pravidlům hry), ale má snahu se zapojovat. Naopak některé dovednosti zvládá na lepší úrovni než vrstevníci (např. jízdu na jednokolce), má radost, když může ostatní naučit a pomoct jim zvládnout, co je pro ně obtížné a pro něj velmi snadné. Přestože ostatní členové oddílu si všímají nápadností v chování, pro klidnou povahu je relativně oblíbený, v případě potřeby se mu chlapci snaží pomoct. Vedoucí respektuje chlapcovy slabší stránky, nenutí ho do plnění úkolů, při kterých by hrozilo Jáchymovo selhání nebo které by pro něj byly nebezpečné. Přestože se kolektivu často straní, sám říká, že je v oddíle spokojený, a všechny pořádané akce radostně vítá a těší se na ně.

Matěj (12 let), Aspergerův syndrom: Do oddílu nastoupil v 11 letech. Od počátku byly patrné problémy v kontaktu s vrstevníky – často ostatní skauty poučoval o správnosti chování, jeho mluva byla všem velmi nápadná, hovořil jako profesor („To, co jste udělali, není morální.“), upozorňoval vedoucího na nedodržování pravidel – tímto svým chováním všechny otravoval. Měl snahu zapojit se do společných činností, ale o co víc byl ostatními odmítaný, o to více se snažil – mnohdy nepřiměřeně (bouchnul, strčil, kazil hru). Často docházelo ke konfliktům, při kterých se neadekvátně bránil (používal fyzickou i verbální agresi). Z důvodu problémového chování bylo vedoucím oddílu doporučeno ukončení docházky do oddílu, s čímž rodiče souhlasili. Dle sdělení rodičů se Matěj na skautské schůzky a společné akce těšil, nebylo to v jeho životě první

vyloučení z oblíbeného kroužku. Vyloučení z oddílu nesl Matěj velmi těžce. Začal být zvýšeně podezíravý a i na přátelské škádlení vrstevníků po těchto zkušenostech reagoval neadekvátně.

POUŽITÁ LITERATURA

Švec, J., Jeřábková, S., Kolář, M. *Jak zlepšit vztahy v naší třídě*. Praha: Projekt Odyssea, 2007.

Čadilová, V., Žampachová, Z. *Strukturované učení*. Praha: Portál, 2008.

Jůn, H., Balická, K. *Terapie problémového chování a fyzické restrikce.* Praha: Apla Praha, Střední Čechy, o. s., 2012.

Pešek, R. *Na co se často ptají rodiče a učitelé dětí s Aspergerovým syndromem*. Praha: Pasparta, 2014 (v tisku).

KARLÍK VE ŠKOLE

Představte si třídu zhruba deseti dětí se značným temperamentem a jejich odlišného spolužáka s poruchou autistického spektra. Náš žáček Karlík vypadá na první pohled trochu zvláštně. Nosí brýle, je neobratný, je silně fixován na svoji rodinu a v mnoha situacích jedná úplně odlišně než jeho vrstevníci. Ke všemu navštěvuje spoustu odborných lékařů od psychiatra až po urologa. Často působí jako dospělý v dětském těle. Po sociální stránce mu chybí správný kontakt s vrstevníky, mnohdy si více rozumí s dospělými. Karlík má staršího tatínka a velmi obětavou maminku. „Dospěláci" mu celkem rozumí, ale co spolužáci?

Tak jsem poznala po dvaceti letech působení v českém školství jednoho ze svých žáčků. Zpočátku se zdálo, že nebudou větší problémy. Karlík měl při nástupu do školy trochu odlišné chování. Já, učitelka pracující ve speciálním školství, jsem si říkala, že vše zvládnu.

První větší problémy nastaly na škole v přírodě koncem prvního ročníku. Karlík se v mnoha situacích choval odlišně od svých spolužáků. Než se ráno oblékl, běhal zmateně nahý po pokoji a nemohl najít oblečení. Při jídle nedodržoval základy stolování, často jedl rukama, ne příborem. Při výletě do zoo ve Dvoře Králové se podle své potřeby vyčůral kdekoli, bez ohledu na okolní návštěvníky.

Obrat k lepšímu nastal až s nástupem asistentky pedagoga, která se Karlíkovi velmi obětavě věnovala. Pomoc byla potřebná zejména v pracovních činnostech a ve výtvarné výchově. Mnohdy bylo zapotřebí Karlíka správně směrovat v oblasti sebeobsluhy.

U Karlíka narážíme často na spory se spolužáky ve smyslu spravedlnosti, čestnosti a odpovědnosti. Často už pracuje sám a paní asistentka na něj dohlíží jen zpovzdálí. Pokud se dostane do pro něj neřešitelné situace, je popudlivý až vznětlivý a dokáže urážet nejenom spolužáky, ale i nás dospělé. Je pro něj důležité znát přesnou časovou osu aktivit, které ho čekají, a musí být informován o každé nové situaci, jež má nastat. Veškeré změny musíme probrat dopředu.

Často si kladu otázku, co je u Karlíka bezelstnost a co už vypočítavost. Nevím, asi mám ještě málo zkušeností s dětmi s tímto problémem. Někdy je to boj pro mě i pro Karlíka. Bojujeme a nevzdáváme se. Já ani Karlík.

Pavla, třídní učitelka

Zásady práce s dětmi s Aspergerovým syndromem

K tomu, aby se dítě s AS do oddílu začlenilo, našlo si kamarády a bylo motivované k činnosti, nám může pomoci několik zásad práce s ním. Dodržováním těchto zásad dodáme dítěti potřebnou jistotu a kompenzujeme handicapy v sociální oblasti, komunikaci a představivosti. Teprve když se dítě bude cítit bezpečně a jistě, bude se rozvíjet a zlepšovat své dovednosti a chování.

Mějme na paměti, že každé dítě s AS je úplně jiné. Zásady jsou obecné a lze je využívat u všech dětí, s Aspergerovým syndromem i bez něj. U někoho bude extrémně důležitá motivace k činnosti, zato nebude potřeba vysvětlovat sociální situace. Někdo si nebude umět poradit s tím, jak pozvat kamaráda ke hře, zato nebude potřebovat zvláštní motivaci. Zásady jsou platné obecně, u všech dětí, nic se jimi nedá zkazit, nicméně ne u všech dětí s Aspergerovým syndromem je nutné se jich vždy striktně držet.

Při tvorbě zásad vycházíme z triády postižení – u dětí s AS je to narušení v oblasti komunikace, sociální interakce a představivosti. Aby mohly v oddíle fungovat, musíme je v těchto třech oblastech podpořit více, než je běžné u ostatních dětí. Zásady jsou rozděleny podle toho, kterou oblast triády nejvíce kompenzují.

KOMPENZACE POTÍŽÍ V SOCIÁLNÍ OBLASTI A INTERAKCI

1) Pomoc v sociálních situacích a orientace ve vztazích

Skauti stojí na zastávce a čekají na vlak. Ke skupince povídajících si dětí přijde Pepa, začne do jednoho z nich kopat a směje se tomu. Kluci se ohrazují: „Co děláš, nech nás bejt, vypadni!" Vedoucí k nim přijde a pošle Pepu pryč, aby si našel jinou zábavu.

Dítě s Aspergerovým syndromem má obtíže v chápání a zvládání sociálních situací. Sociální interakce mezi lidmi jsou mnohdy velmi složité. Často je potřeba řídit se nejen tím, co člověk říká, ale i tím, jak to říká, jak se u toho tváří, jak gestikuluje… Děti s AS nerozumí výrazům ve tváři ostatních, nechápou neverbální komunikaci, nerozumí ironii a satiře, nevědí, že význam sdělení může být řečen nepřímo. Je pro ně těžké reagovat ve vypjatých situacích a nedokážou správně

vyřešit ani mnohé situace běžného života. Nevědí, jak reagovat na pochvalu nebo na kritiku, na prohru, na to, když jim ostatní děti dělají něco, co nechtějí. Mají problém se zapojením se do hovoru nebo do hry druhých dětí. Často se snaží své vrstevníky kontaktovat, ale využívají k tomu nevhodné prostředky (fyzická či verbální agrese, vulgarita, nevhodné chování). Zkrátka upozorňují na sebe způsobem, u kterého mají jistotu, že ho ostatní nepřehlédnou.

Děti s AS mají problém s reakcemi na emoce druhých lidí, například na pláč. Chápou, že situace je nějak výjimečná, ale nevědí, jak reagovat, což je znervózňuje. Reakce tedy může být nepřiměřená, třeba hurónský smích, což je pro okolí samozřejmě neakceptovatelné. Děti s AS často nevydrží čekat, jsou netrpělivé a nechápou, proč nemohou na řadu přijít hned. Nemají přirozené sociální zábrany, které u ostatních dětí jednoduše vybudujeme vhodným výchovným vedením. Na veřejnosti tedy děti s AS vypadají nevychovaně a nezdvořile, protože prostě říkají, co si myslí. Když si například v tramvaji chtějí sednout, řeknou někomu, ať hned kouká vstát. Širší náhled na situaci (např. paní je stará a měla by sedět, navíc my jedeme jen dvě zastávky a v klidu můžeme vydržet stát) tady zcela chybí. Je to jednání ve smyslu: chci si sednout, ale není tady místo. Logické řešení – někdo musí vstát.

V oddíle nám pomůže, budeme-li dítě s AS učit rozumět sociálním situacím a reagovat v nich správně. Vždy, když se dítě chová nevhodně, bychom k němu měli přijít a říct mu to. To ovšem nestačí. Nestačí říct: „Pepo, nekopej do ostatních vlčat!“ V tu chvíli bude dítě vědět, co dělat nemá, nebude však tušit, čím špatné chování nahradit. Pokud chceme, aby se dítě učilo situace zvládat, měli bychom ho naučit, jak se v nich chovat. Správná reakce na kopání dítěte s AS do ostatních tedy je: „Pepo, nekopej do Honzy. Pojď za ním a řekni mu: Honzo, můžu si s tebou hrát?“

Je důležité poučit ostatní děti, jak reagovat. Špatné chování dítěte s AS je v tomto případě vhodné ignorovat – nereagovat na něj, a nedopřát tedy dítěti pozornost, o kterou nevhodným způsobem žádá. Naopak na otázku, zda se může přidat do hovoru, by děti měly reagovat pozitivně, aby se správný návyk upevňoval.

Děti s autismem, tedy i s Aspergerovým syndromem, nepřemýšlí ve slovech, ale v obrázcích. To, co vidí nakreslené před sebou, je pro ně mnohem stravitelnější než to, co jim řekneme. Nejlepší způsob, jak jim přiblížit sociální situace a usnadnit jim jejich zvládání, je rozkreslování. Když se stane něco, na co dítě

nedokáže vhodně reagovat, měli bychom mu říct, jaká je správná reakce. To dítěti v tu chvíli pomůže, aby situaci zvládlo. Naším cílem však je, aby se dítě učilo situace do budoucna zvládat lépe, aby si řešení zapamatovalo a v budoucnu ho využilo. Toho docílíme právě nakreslením obrázku – schématu. Obrázek může být nakreslen k jakékoliv situaci. Můžeme využít jednoduché schéma:

1. Co se stalo?
2. Jak se všichni cítili?
3. Jak to mělo být správně?
4. Jak se všichni budou cítit, zachováš-li se správně?

Např. situace: Dítě dostane nějaký nápad (jít na klouzačku, která je přes silnici). Rozběhne se tam, vedoucí na něj křičí, ať se vrátí, pak pro něj jde a přivede ho zpátky, oba jsou naštvaní.

Schéma – obrázek:

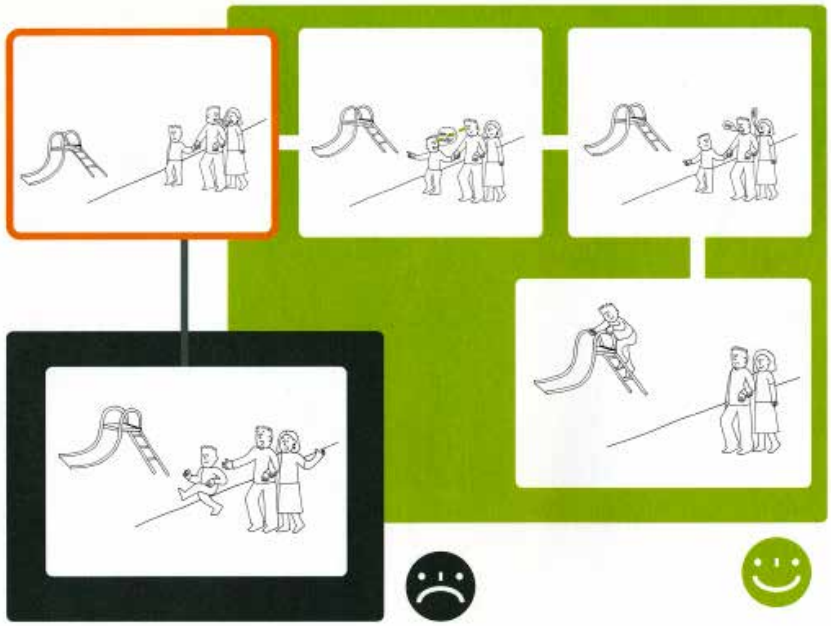

1. Dostanu nápad jít na klouzačku, běžím tam. (Co se stalo.)
2. Vedoucí jsou naštvaní. (Jak se všichni cítili.)
3. Dostanu nápad jít na klouzačku, zeptám se vedoucích, zda tam můžu jít. Odpověď zní ano. (Jak to mělo být správně.)
4. Všichni jsme spokojení – vedoucí vědí, kde jsem a že se mi nic nestane, a já se mohu klouzat. (Jak se všichni budou cítit, zachováš-li se správně.)

Potkáme někoho na procházce

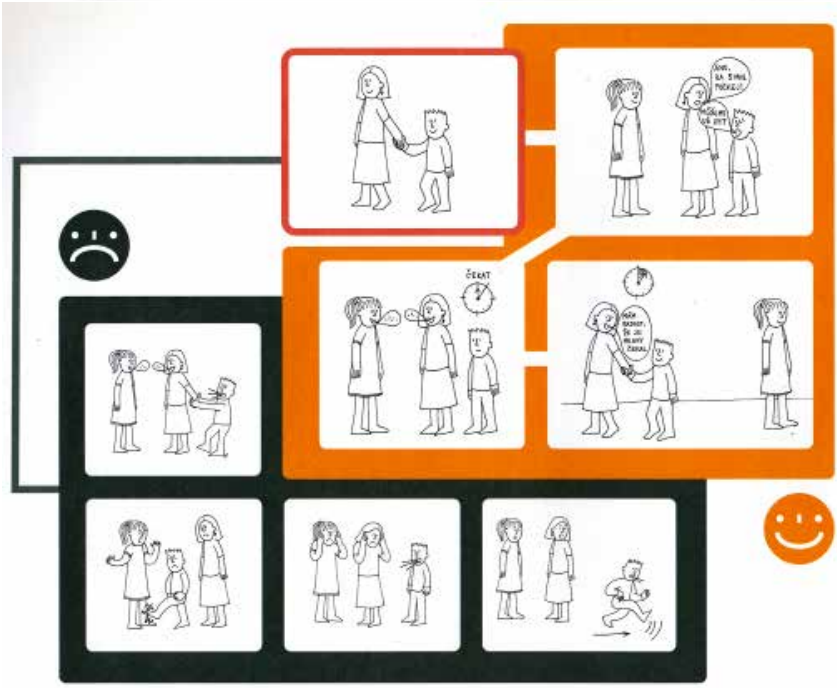

Kreslit se dají jakékoliv situace. Výhoda rozkreslování je v tom, že si dítě správné chování snáze zapamatuje, a je šance, že ho využije v budoucnu. U dětí s autismem je totiž problém s generalizací. Je pro ně složité přenášet naučené dovednosti na nové situace a úkoly. Když správně zvládnou jednu situaci, není zaručeno, že se příště také zachovají správně. Situace bude trochu odlišná a oni si její řešení nespojí s předchozí zkušeností. Častým kreslením obrázků a vysvětlováním co největšího množství situací připravujeme děti na široké spektrum všeho, co v budoucnu může přijít. Výrazně tím zvyšujeme jejich šanci na správné řešení nenadálé situace v budoucnosti.

Děti s AS se obtížně orientují ve vztazích mezi lidmi. Mají problémy s vykáním a tykáním, s rozlišením toho, co mohou říct rodičům, paní učitelce, kamarádovi nebo cizímu člověku. Proto někdy začnou na ulici cizímu člověku vykládat o problémech doma nebo vykají spolužákům. V oddíle mohou mít problém s rozlišením role vedoucího a rádce nebo s tím, kdo je rover a kdo vedoucí. Je tedy užitečné dítěti vysvětlit, kdo je kdo – rádce, rover, vedoucí –, jakou má pozici, jak se k dítěti bude chovat a jak se dítě může chovat k němu. Například že na družinové schůzce má hlavní slovo rádce a ostatní ho musí poslouchat, zatímco na oddílové výpravě má hlavní slovo vedoucí a rádce je na stejné rovině jako ostatní skauti. Jakousi vztahovou mapu můžeme dítěti nakreslit i na papír, může si ji pak v případě potřeby připomenout.

2) Zvyšování sebevědomí a práce na sebepojetí

Jedním z rysů dětí s Aspergerovým syndromem je nízké sebevědomí. Je způsobeno mnoha faktory. Děti s autismem obecně mají problém se sebepojetím, s uvědoměním vlastního těla, vlastní osoby. V situacích běžného života vidí jen to, co se děje okolo nich, ale nechápou, jak ony samy situaci ovlivňují, jak ony samy působí na ostatní. Jsou často v situacích, kterým nerozumí. Ostatní si povídají o něčem, co nestíhají vnímat, smějí se vtipům, které děti s AS nechápou. Ve škole často selhávají v kolektivních hrách, nikdo si je nevybírá do družstev, nezřídka jsou v dětských kolektivech terčem posměchu pro nepochopení různých situací, vtipů, pro své podivné chování.

Všechny tyto faktory negativně ovlivňují sebevědomí dětí s AS a vedou k sebepodceňování. Často se stává, že místo aby se dítě snažilo zapojit do kolektivní hry, už od začátku zlobí a chová se nepřijatelně. Důvodem může být právě opakované selhávání v kolektivu – dítě ví, že i se sebevětší snahou neuspěje

a nebude oblíbené. Proto raději volí strategii zlobit už od počátku, aby se nemuselo opět vyrovnávat s neúspěchem.

Děti s AS také nedokážou vyhodnotit skutečnou závažnost našich slov. Stává se, že poznámky vrstevníků či dospělých, které jsou řečeny ve vzteku a někdy ani nejsou míněny vážně, si dítě pamatuje dlouhou dobu. Dokáže je pak připomenout i ve chvíli, kdy je za něco chválíme: „Ale to není pravda, že jsem šikovná, tehdy jsi říkal, že...“ Věci, které říkáme, vztahují na vlastní osobu, ne na konkrétní jednání. Nezvládnuté sociální situace vyvolávají v dětech s AS pocity studu, který v nich přetrvává dlouhou dobu.

V pubertě se sebepodceňování většinou zhoršuje, nezřídka se vyskytují i sebevražedné myšlenky či demonstrativní pokusy o sebevraždu. Na vině může být opět selhávání v kolektivu vrstevníků, marné pokusy o to, najít si kamarády či partnera.

Důležité je dítěti rozkreslovat sociální situace (viz předchozí bod), ukazovat mu, jakou roli v nich hrálo, jak jeho chování působilo na ostatní. Tím, že bude zvládat běžné situace (čekání, zapojení do hry, do rozhovoru, reakce na prohru, na pochvalu, na kritiku), vyhne se selhávání a následným pocitům viny a studu.

Další metodou, jak podpořit správné chování dítěte a jeho sebevědomí, je pozitivní upevňování správného chování. Jedná se o konkrétní pozitivní hodnocení věcí a situací, které dítě dobře zvládlo. Může jít o situace, které u ostatních dětí považujeme za běžné, pro dítě s AS však úplně samozřejmé nejsou. Je důležité chválit dítě za konkrétní činnost. Dítě si naše slova uloží a později se podle nich může zachovat. Je dobré pojmenovat emoci, kterou v nás chování dítěte vyvolalo – učíme ho tím rozeznávat emoce naše i jeho vlastní.

Příklady správného hodnocení dítěte: „Hezky jsi dojedl to jídlo, i když ti moc nechutná. Mám z tebe radost.“ „Líbilo se mi, jak jsi podala všem novým skautkám ruku a představila ses jim. Mám radost, že jste se seznámily.“ „Jsem moc ráda, že jsi hrála tu hru, přestože tě moc nebavila, a umožnila jsi své skupince si to užít.“ Všechna tato konkrétní pozitivní hodnocení přispívají k motivaci dítěte zachovat se příště obdobně a zvyšují jeho sebevědomí.

Naopak pochvaly typu: „Ty jsi ale šikulka!“, nebo: „Vidíš, já ti říkala, že to zvládneš!“ jsou nevhodné. V prvním případě se jedná o nekonkrétní pochvalu, dítě neví, za co je chváleno, slyší akorát, že je šikovné, ale neví proč, nemůže tedy chování v budoucnu zopakovat. Ve druhém případě se jedná spíše o potvrzení

našeho předpokladu (mysleli jsme si, že to dítě zvládne, a opravdu se tak stalo), než o pochvalu.

Je také důležité připravit občas program, ve kterém může dítě s AS vyniknout. Děti s AS mají většinou výbornou paměť a znalosti, které ostatní nemají. Tím, že jim umožníme je předvést, zvyšujeme jejich sebevědomí. Když o sobě dítě s AS tvrdí, že je neschopné, nic neumí, nic se mu nedaří, měli bychom mu dávat konkrétní příklady toho, kdy se mu něco povedlo. Neříkat: „Ale to není pravda, ty jsi šikovný...“ Říct například: „Pamatuji si, jak jsi na minulé schůzce vymyslel řešení problému, na které nikdo jiný nepřišel. Uplatnil jsi svoje kreativní myšlení a všem jsi tím pomohl.“ Další možností je v některých hrách zařadit dítě do skupiny, u které je pravděpodobné, že vyhraje.

Sebevědomí dítěte s AS nejlépe podpoří vědomí, že je přijímanou součástí oddílu stejně jako každý jiný člen. Je to i jeho největší motivace, proč do oddílu chodit a chovat se tak, aby ho ostatní přijímali. Skautské oddíly jsou obrovskou příležitostí umožnit dětem s AS zapadnout do kolektivu vrstevníků a najít si přátele.

Skauti se scházejí na výpravu. Když dorazí Pepa, každého pozdraví a podá mu ruku. Vedoucí za ním přijde a vyjádří, že má radost, že se Pepa se všemi pozdravil. Po chvilce skauti odchází a Pepovi nejde zapnout batoh. Vedoucí mu pomůže a upozorní ho, že si vždy může říct o pomoc vedoucího nebo ostatních skautů.

KOMPENZACE POTÍŽÍ V PŘEDSTAVIVOSTI

3) Jasná struktura a řád

Skauti vyrazí pozdě na vlak a ten jim ujede. Pepa je kvůli tomu naštvaný, nadává, že nestihne svůj oblíbený seriál. Vedoucí mu řekne, že za to, že vyrazili pozdě, můžou skauti sami a že prostě pojedou něčím dalším.

Kvůli zhoršené představivosti mají děti s Aspergerovým syndromem často problémy s plánováním volného času. Potřebují jistotu v tom, co mají v daný okamžik dělat, kam mají jít a co je čeká za chvíli. Pokud tuto jistotu nemají, může se dostavit problémové chování popisované v předchozí kapitole, popř. svůj čas

naplní vlastními činnostmi a rituály. Děti s AS mají často zájmy, ve kterých se odráží jejich touha po stabilitě, struktuře a řádu věcí. Je to například zkoumání jízdních řádů, map, různých statistik, dopravních prostředků či vesmíru. To všechno jsou věci, které jsou relativně stálé a nemění se každý den.

Pro dítě s AS je důležité, aby vědělo, jak budou činnosti, které děláme, následovat za sebou. Toho lze docílit například tím, že si dítě na začátku schůzky vezmeme stranou a řekneme mu, co se na schůzce bude dít. Sdělíme mu, že bude pokřik, běhací hra venku, učení uzlů v klubovně a nakonec nácvik divadla na setkání s rodiči. Pro lepší představu můžeme dítěti harmonogram napsat. Je také dobré mu sdělit, jak dlouho přibližně budou jednotlivé činnosti trvat. Pokud máme zavedeny pravidelné rituály – na začátku pokřik, potom běhací hra, na konci opět pokřik –, tím líp. Dítě si na zavedený program schůzky zanedlouho zvykne. I na táboře může pomoci obyčejný harmonogram dne vyvěšený na nástěnce, kde je napsáno, v kolik hodin je budíček, snídaně a další jídla během dne, jak dlouho obvykle trvá dopolední či odpolední program. Dítě si může samo harmonogram během dne kontrolovat a vidí, co ho čeká.

Některé děti s AS nesnáší změny v daném harmonogramu – vyžadují, aby se dělalo vždy striktně to, co je v plánu. To se samozřejmě občas nepovede, změny v programu jsou někdy nevyhnutelné a je dobře, když se dítě učí, že ne vždy jde vše tak, jak si naplánujeme. V takové situaci je dobré dítěti co nejdříve sdělit nový harmonogram (např. „Bohužel nám ujel autobus, kterým jsme měli jet, protože jel o chvilku dřív. My se teď přesuneme na vlakové nádraží, které je odsud 1 km a pojedeme do Prahy vlakem. Přijedeme jen o 30 minut později, než bychom dorazili autobusem.“).

Někdy plánujeme v oddíle věci, o kterých dětem neříkáme dopředu (typicky je to třeba maskování zranění, u kterého je potřeba, aby byla situace nečekaná). Pro děti s AS mohou však být tyto situace nadmíru stresující. Nemusí pochopit, proč jsme jim o tom dopředu neřekli, budou to považovat za podraz z naší strany a může to nabourat jejich důvěru k nám. Je proto lepší dítě s AS připravovat na vše, co budeme dělat, i na takováto „překvapení“. Lze se s ním např. dohodnout, že mu vždy řekneme, co se bude dít, aby nebylo ve stresu, a dítě to na oplátku neřekne ostatním členům oddílu. Může to být dohoda pro všechny situace s tím, že pokud pravidlo poruší a někomu to řekne, dohodu zrušíme. Děti většinou upřímnost ocení a dohodu dodržují.

Skauti vyrazí pozdě na vlak a ten jim ujede. Pepa je naštvaný. Po příchodu na nádraží se vedoucí rychle zorientuje v situaci a oznámí skautům nový časový harmonogram: „Teď budeme 30 min čekat na další vlak, tím pojedeme hodinu a pak budeme přestupovat na autobus. Domů dorazíme o 40 minut později, než kdybychom stihli původní vlak."

4) Důslednost a pravidla platící pro všechny

Na schůzce si Pepa vyndá svačinu a začne svačit. Vedoucí ho upozorní, že na schůzce se jíst nesmí. Pepa odmítá svačinu uklidit a argumentuje tím, že na minulé schůzce také kluci svačili. Dostane se mu odpovědi, že to bylo na konci schůzky, když už program nebyl tak důležitý.

Pokud máme v oddíle dítě s AS, je důležité nastolit pravidla, která budou platit pro všechny. Děti s AS chtějí mít ve věcech i vztazích řád a to se týká i společného soužití v oddíle. Je proto důležité stanovit pevná pravidla, která budou následně platit pro všechny. Pokud po dítěti s AS něco chceme a opíráme se pouze o svůj momentální požadavek (např. „Teď si nevytahuj svačinu, na schůzce nejíme."), pro dítě s AS to nebude akceptovatelné (odpověď bude pravděpodobně znít: „Ale proč? Minule tady holky taky jedly a nikomu to nevadilo."). Dítě s AS nerozliší situaci, kdy svačina na schůzce vadí a kdy ne, pouze vidí, že se k němu chováme jinak, a považuje to za nespravedlnost.

Je tedy důležité nastavit pravidla a vyvěsit je třeba v klubovně. Když pak bude dítě nějaké pravidlo porušovat, můžeme je na to pouze upozornit a připomenout mu seznam vyvěšený na stěně. Děti s AS nás budou často „zkoušet", určitě víc než ostatní. Budou chtít, abychom povolili v nastavených pravidlech, abychom jim dovolili něco, co ostatním nedovolíme. Pokud tomu podlehneme, požadavky se mohou postupně zvyšovat a my již nebudeme schopni a ochotni jim vyhovět. Když nepovolíme a budeme nastavená pravidla vyžadovat, bude to mít ve výsledku pozitivní vliv jak na chování dítěte (získá určité hranice a naučí se je respektovat), tak na jeho sebevědomí. Děti s AS bývají často podceňovány. Pokud po nich budeme vyžadovat dodržování stejných pravidel jako od ostatních a za jejich plnění je oceňovat, zvyšujeme tím jejich sebevědomí.

Je velice důležité rozlišovat, které obtíže pramení z handicapu dítěte a které ne. Kdy dítě opravdu neví, jak se zachovat, a je ve stresu, a kdy nás pouze „zkouší". Je to pro vedoucího pravděpodobně vůbec nejtěžší úkol při práci s dítětem s AS.

Pokud se dítě například rychle unaví a jsou pro něj náročné kolektivní hry, které ho zároveň ani moc nebaví, nenutíme ho zpočátku zvládnout celou schůzku s ostatními. Můžeme ho zapojit do jedné či dvou her, a když je zvládne, odměnit ho na konci schůzky oblíbenou činností. V této chvíli se k dítěti chováme jinak než k ostatním, ale je to z důvodu jeho handicapu.

Na druhou stranu pokud máme v oddíle například nastavené pravidlo, že si děti mohou říct, kolik jídla chtějí, ale pak musí všechno dojíst, je v pořádku dítě s pravidlem seznámit, při nandávání jídla mu ho připomínat a pak důsledně vyžadovat jeho splnění. A to i přes protesty a stěžování. Nakonec bychom ovšem neměli opomenout dítě pochválit za to, že se překonalo a jídlo snědlo.

Pepa si na schůzce vyndá svačinu a začne svačit. Vedoucí ho upozorní, že na schůzce se jíst nesmí. Pepa odporuje a nechce svačinu schovat. Vedoucí mu připomene pravidla, která dodržují všichni a mezi nimiž je i to, že se na schůzce nesmí jíst. Ukáže mu to v seznamu pravidel vyvěšeném na stěně klubovny. Důsledně trvá na tom, aby Pepa svačinu schoval, a připomene mu, že minule se dohodli, že se Pepa před schůzkou nasvačí, aby neměl hlad.

5) Motivace

Skauti hrají na louce fotbal. Pepu to po chvilce přestane bavit, sedne si kus dál na louku a začne si prohlížet své magicy. Vedoucí k němu přijde a zeptá se ho, co se děje. Když zjistí, že Pepu program nebaví, vysvětlí mu, že každý musí někdy dělat něco, co ho nebaví. Řekne mu, aby to schoval, že teď hrají fotbal a musí ho hrát všichni, i Pepa. Příště zas mohou hrát něco, co bude bavit Pepu.

O motivaci bylo mnoho napsáno v předchozí kapitole, zde ji zmíním z toho důvodu, že je její využití jednou z důležitých zásad při práci s dětmi s AS. U dětí s AS často nefunguje sociální motivace (vědomí, že ze mě někdo bude mít radost, pochvala). K oddílové činnosti děti nebudou motivovány „samy od sebe" – pokud je pro ně činnost, například kolektivní hry, náročná či nudná, nebudou mít motivaci ji dělat. Měli bychom tedy jasně stanovit, co od dítěte vyžadujeme (45 minut ze schůzky se bude aktivně účastnit her s ostatními a dodržovat pravidla) a co za to dostane (posledních 15 minut si může povídat s vedoucím o svém oblíbeném tématu, dát si svačinu, číst si knížku). Můžeme použít cokoliv, čím bude dítě motivováno. Důležité je doplnit tuto vnější motivaci pochvalou a pozitivním ohodnocením toho, co dítě zvládlo.

Často se stává, že dítě s AS chce být neustále středem pozornosti. Takovému dítěti můžeme dát příležitost vymyslet kratičkou aktivitu, které se například posledních 5 minut schůzky budeme věnovat. Bude to doba, kdy bude celý oddíl dělat to, co dítě vymyslelo, a to se tak na tuto dobu stane středem pozornosti. Další možností je vymyslet program dítěti „na míru". Pokud jsou jeho největším zájmem mapy, může být tím, kdo nás na výletě povede. Pokud má rádo jízdní řády, připravíme schůzku, na níž budeme nacvičovat hledání v jízdním řádu. Přitom můžeme dovednosti dítěte využít třeba při vysvětlování tématu ostatním dětem.

Postupem času, jak bude dítě poznávat členy oddílu, přizpůsobí se jeho chodu a naučí se nové dovednosti, stane se pro něj motivující samotná oddílová činnost. Dítě pozná, že je v oddíle ostatními přijímáno, že se tam dělají i věci, které ho baví, a že se tam může mnohému naučit. K tomuto stavu však obvykle vede dlouhá cesta, kdy je potřeba využívat všemožné vnější pobídky.

Skauti hrají na louce fotbal. Pepu to nebaví, sedne si kus dál na louku a prohlíží si své magicy. Vedoucí k němu přijde a zeptá se, co se děje. Když zjistí, že Pepu program nebaví, snaží se nejprve zjistit, co by ho bavilo dělat. Pepu nenapadne nic kromě prohlížení magiců. Vedoucí se s ním dohodne, že pokud bude ještě 15 minut hrát fotbal, může si pak na konci schůzky 10 minut s jedním z vedoucích prohlížet magicy. Zároveň mu vysvětlí, že každý musí někdy dělat něco, co ho nebaví, a zadá mu úkol, ať zkusí vymyslet, která hra by ho bavila. Příště si ji můžou zahrát.

KOMPENZACE POTÍŽÍ V KOMUNIKACI

6) Vizualizace

Vedoucí vysvětlí skautům hru a začnou ji hrát. Po chvilce si všimne, že Pepa nedělá to, co by měl. Zavolá si ho a znovu mu pravidla vysvětlí. Pepa tím ale přijde o velkou část hry a nemá už šanci zvítězit.

Děti s AS přemýšlí v obrazech, ne ve slovech. Tím lze odůvodnit jejich delší reakční dobu při odpovídání na otázky. Pokud se jich na něco zeptáme, několik sekund jim trvá, než odpoví. Je to proto, že si otázku analyzují, „překládají" do srozumitelnějšího jazyka. Je lepší tedy pár chvil trpělivě počkat, než otázku

zopakujeme. Pokud se ptáme znovu, dítě poslouchá, co říkáme, a nemá prostor pro přemýšlení o odpovědi.

Vše, co je napsané, nakreslené, zobrazené, zkrátka to, co vnímáme zrakem, je pro děti s AS srozumitelnější než informace vnímané sluchem. Vše, co chceme, aby si děti s AS zapamatovaly, bychom měli nakreslit či napsat. Týká se to různých pravidel pobytu v klubovně, harmonogramu schůzky či výpravy, harmonogramu dne na táboře, jídelního lístku apod. Stejně tak je to s pravidly her – osvědčuje se například napsat základní pravidla na velkou plachtu a vyvěsit. Nápis či obrázek je navíc trvalý, takže když dítě nějakou informaci zapomene, může si ji jednoduše přečíst znovu. Při vysvětlování her bychom se měli ujistit, že dítě všemu rozumí. Děti s AS často dokážou určit, co by jim pomohlo v tom, aby pravidlům lépe rozuměly a zapamatovaly si je. Je užitečné se jich zeptat a zjistit to.

Častý problém je, že si děti s AS nepamatují jména členů oddílu. Většinou si zapamatují pouze lidi, se kterými se přímo baví, popř. jednoho z vedoucích. Zkrátka lidi, kteří jsou pro ně nějak důležití. K lepšímu naučení jmen dětí je vhodné využít právě vizualizaci – všechny děti mohou například během září nosit jmenovky. Pokud dítě s AS uvidí jména dětí napsaná, snáze si je zapamatuje.

Vedoucí vysvětlí skautům hru. Má připravené schéma hry, které názorně vysvětluje, o co ve hře půjde. Hned po začátku hry se několika bleskovými otázkami ujistí, že Pepa hře rozumí a ví, co má dělat.

7) Sjednocení přístupu (dětí v oddíle, vedoucích a ostatních)

Vedoucí řekne skautům, aby umyli nádobí po jídle. Pepu to nebaví, za chvilku od práce odejde a nechá tam svoji družinu. Vedoucí ho k práci vrátí. Pepa znovu odejde a zeptá se jiného vedoucího, zda si může jít do stanu číst. Ten mu to dovolí, protože si myslí, že Pepa má již práci hotovou.

Pro fungování dítěte s AS v oddíle je důležité, aby byl přístup vedoucích sjednocený. S dítětem většinou pracuje více vedoucích. Všichni by měli mít stejné informace o dítěti a měli by k němu přistupovat podobně. Je dobré využít k tomu např. oddílovou radu, kde můžeme jednu její část věnovat přímo rozebírání, jak přistupovat k dítěti s AS. Je důležité mluvit o tom, jak se dítě s AS projevuje a jaké by měly být naše reakce na projevy jeho chování. Zdá se to

jako maličkost, ale často se ukáže, že názory a reakce vedoucích jsou rozdílné. V dítěti to pak vyvolá zmatek a nejistotu, popřípadě si všimne, který vedoucí mu nejvíce věcí dovolí, a bude se chodit ptát pouze jeho.

Stejně důležité je mluvit o dítěti s AS s ostatními dětmi. Chování dítěte s AS nemusí ostatní mnohdy rozumět, nemusí také chápat, proč náš přístup k dítěti je takový, jaký je. Některé děti s AS, zvláště ty starší, o svém postižení vědí a dokážou ho srozumitelně popsat ostatním. V tom případě bychom jim k tomu měli poskytnout prostor, protože ony samy dokážou určit, které informace jsou pro ostatní důležité. Častější ovšem je, že dítě s AS o svém postižení buď neví, nebo ho nedokáže popsat. V tom případě bychom měli ostatním dětem vysvětlit, proč se dítě s AS občas chová jinak, jak se v určitých situacích cítí a jak bychom se k němu měli chovat, abychom mu konkrétní situace co nejvíce usnadnili. Někdy není potřeba, zvláště u mladších dětí, syndrom jmenovat a popisovat všechny jeho projevy. Volíme raději formulace typu: „Stejně jako si malé děti ještě neumí zavazovat tkaničky, Kája se teprve učí prohrávat. Můžeme mu v tom pomoci například tím, že se mu nebudeme posmívat, když bude smutný z prohry, naopak ho podpoříme." Je důležité ostatním říct, proč se tak dítě chová a jak na to reagovat. Přístup k dítěti s AS ostatní děti odkoukávají od vedoucích. Pokud je naše chování přirozené a laskavé a jsme v něm všichni sjednocení, je to nejlepší cesta k úspěšnému začlenění dítěte s AS.

Stejně jako pro vedoucí je i pro členy oddílu občas náročné zvládnout chování dítěte s AS. Klade to na ně zvýšené nároky. Je dobré jim jednou za čas poskytnout prostor pro diskuzi o obtížných situacích, pochválit je za to, že se k dítěti s AS hezky chovají, že nám pomáhají. Od dětí získáme spoustu užitečných tipů, jak k dítěti s AS přistupovat, co mu vadí a co ho naopak baví. Dítě s AS je přece jen členem oddílu, ne kolektivu vedoucích, a vyplatí se poslouchat rady dětí, které jsou s ním nejčastěji. Družina, v níž je dítě s AS, by od nás jako vedoucích měla mít ještě větší podporu, obzvláště pak rádci této družiny. Ti by se měli s vedoucími pravidelně scházet a řešit obtížné situace a způsoby, jak se v nich chovat.

Je výhodné co nejvíce spolupracovat s rodiči dítěte. Pravděpodobně nás seznámí s metodami, pomocí kterých s dítětem řeší obtížné situace, řeknou nám, jak dítě motivovat, co dělá rádo a nerado. Velká výhoda je v tom, že na všechno nemusíme přicházet sami. Všechny informace (o výpravách, o přihlášce atd.) je dobré dávat nejen dítěti, ale i rodičům. Můžeme mluvit s rodiči za přítomnosti

dítěte (samozřejmě nerozebírat obšírně před dítětem různé problémové situace), dítě uvidí, že jste zajedno, a nebude se snažit přechytračit jednoho nebo druhého (stylem: „Ale vedoucí říkali, že můžu…“). Pokud rodiče používají nějaký motivační odměnový systém, je užitečné se do něj zapojit. Pokud bude po dítěti vyžadováno plnění pravidel nejen na schůzce, ale i doma, bude efekt několikanásobně vyšší.

Nakonec je dobré zmínit spolupráci s dalšími institucemi, které dítě navštěvuje, a to je především škola. Ve škole tráví dítě velkou část dne, informace od učitele pro nás mohou být užitečné. Dozvíme se, jak se dítě chová na jiném místě, kde není pod dohledem rodičů. I od učitelů se můžete dozvědět tipy, jak s dítětem pracovat, navíc učitelé znají dítě déle a vědí, jaké udělalo pokroky.

Vedoucí pošle družinku skautů po obědě umýt nádobí. Pepu to nebaví a po chvilce od práce odejde. Vedoucí ho k ní vrátí. Pepa odejde znova a zeptá se jiného vedoucího, zda si může jít do stanu číst. Vedoucí si ověří, zda již má Pepa práci hotovou, a když zjistí, že ne, pošle ho, aby družince pomohl. Řekne mu, jak dlouho ještě bude práce trvat a že potom bude mít ještě hodinu poledního klidu, aby si mohl číst.

POUŽITÁ LITERATURA:

Čadilová, V., Žampachová, Z. *Strukturované učení*. Praha: Portál, 2008.

Thorová, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha: Portál, 2006.

Straussová, R., Knotková, M., Mátlová, I. *Obrázkový slovník sociálních situací*. Praha: APLA, 2011.

MOJE PRÁCE JE VÝZVA

Pracuji již čtvrtým rokem s hochem, který má diagnostikován Aspergerův syndrom. Práce s tímto žákem je pro mě velmi zajímavá. Chlapec má velkou výhodu v tom, že má starostlivé a pečující rodiče, jejichž velká opora mu pomáhá překlenout některé jeho handicapy. Učením proplouvá celkem klidně a se skvělým prospěchem. Samozřejmě se ale hůře zapojuje do kolektivu třídy a socializačního procesu. I přes velkou snahu třídní učitelky a kolektivu pedagogů je pro něj socializace stále velkým oříškem. V dětském kolektivu je rád, ale není schopen pochopit jemné odlišnosti v chování spolužáků, vše si bere velmi osobně, a to tak, že se nezřídka dostane do stavu psychického ataku, vzteku a pláče.

V našem třídním kolektivu se nám již celkem podařilo naučit děti toleranci k odlišnému chování. Ovšem i tato lehká tolerance u dětí, které jsou zařazené do třídy pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, má své hranice. A tak i kvůli odlišnostem v chování a jednání u každého z těchto dětí dochází prakticky denně k nějakým třenicím. A právě to je kámen úrazu. Vzhledem k poruše autistického spektra neumí náš žáček vhodně, přiměřeně a bez citové újmy reagovat. Zlobení spolužáků, které se bohužel občas týká i jeho samotného, ho velmi rozčiluje. Takové chování ho dokáže tzv. „vykolejit" na celý den. Nám pak dá hodně práce celou situaci uklidnit a nastolit ve třídě přijatelný klid. Náš hoch má samozřejmě i vzhledem ke své diagnóze rád klid a zajetou rutinu, nerad se přizpůsobuje změnám, které nechápe nebo se mu v jeho světě nehodí. Rád se uzavírá a žije ve světě dopravy, rád si dělá vše po svém a často nerespektuje výzvy pedagogů či na ně nereaguje. Na druhou stranu se začíná bavit a komunikovat se spolužáky, což dříve bylo výjimečné. Přestože právě kvůli tomu dochází v třídním kolektivu k častým nedorozuměním, považuji toto jeho jednání a snahu o komunikaci s vrstevníky za velmi úspěšný krok v socializačním procesu, za nějž může vděčit hlavně třídní učitelce a vstřícným pedagogům.

Pro mě jako pro asistenta je tato práce přínosná a rozšiřuje můj pohled na svět, který není černobílý. Je neustálou výzvou reagovat a fungovat v kolektivu třídy, snažit se zabránit výpadům a předejít zbytečným psychickým újmám, a to nejen u hocha s poruchou autistického spektra, s nímž pracuji. Nicméně je nutná snaha nejen pedagogických pracovníků, ale hlavně velká podpora a pomoc ze strany rodiny.

Lucie Kudrnová, asistentka pedagoga

Často kladené dotazy

JAK BYCHOM MĚLI REAGOVAT, KDYŽ DÍTĚ S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM NECHCE JÍST, CO MU NA AKCI UVAŘÍME?

V mnoha oddílech funguje zvyk dělit si jídlo, které děti přinesou z domova. Jak je známo, děti s AS mají občas na stravu jiné nároky než ostatní, počínaje hamburgery, konče třeba okurkou nakrájenou na přesné tvary. Je pochopitelné, že v oddílovém prostředí zkrátka není možné vyvařovat každému zvlášť, ačkoliv každý má nějaké chutě, které se s jídelníčkem nesejdou.

Na táboře připravují děti jídlo pro oddíl samy, pod vedením někoho, kdo vařit umí. Snažíme se, aby děti poznaly, jak se určitá jídla připravují a co se do nich dává. Je tedy ideální zapojit dítě s AS do procesu přípravy jídla pro všechny. I v tomto případě je nutné, aby osoba, která vaří, dokázala dítěti s AS vše vysvětlit.

Co se týče stravy, je vždy podstatné, aby bylo v oddíle vysvětleno, proč někdo jí konkrétní potraviny a druhý zase jiné, protože na to se dost hledí. Například u dětí s různými stravovacími obtížemi, jako je celiakie, je normální, že něco

nejí, protože jim to zdravotně škodí. Ač se nám to na první pohled možná zdá nesmyslné, pro děti s AS může být konzumace některých jídel nepřekonatelným problémem. Vždy je dobré zjistit od rodičů, která jídla dítě nejí, a nahradit je u něj něčím jiným. Postupem času se můžeme snažit dítě tato jídla učit jíst, například pomocí motivačních systémů popsaných v předchozích kapitolách („Když sníš alespoň část porce, dostaneš odměnu.“).

PROČ DÍTĚ S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM ODCHÁZÍ OD PROGRAMU?

Jestliže někdo odchází od programu, je to většinou projevem jeho nezaujatosti tím, co se v tu chvíli děje. Můžete být sebelepší vedoucí, přesto není nikdy zajištěno, že program, který připravíte a řídíte, bude bavit všechny. Koneckonců každý, kdo někdy vytvářel program pro větší skupinu dětí, se jistě zamyslel nad tím, koho svým programem upřednostňuje a kdo bude pravděpodobně více pozadu. Skautská výchova spočívá v rozdělení dětí do skupin podle věku. Ke každé věkové skupině je potřeba přistupovat adekvátním způsobem. Při přípravě programů pro konkrétní věkovou skupinu je nutné respektovat mentální úroveň jejích členů.

Stane-li se, že program baví všechny a není nikdo, kdo by od něj odešel, je třeba vypátrat, proč osobu s AS program nezaujal. To lze zjistit zcela jednoduchým způsobem, který nezabere víc než pět minut. Není třeba žádná hluboká zpětná vazba, bohatě stačí krátký rozhovor. Pokud zjistíte, že program dítě nebaví, protože ho zajímá něco jiného, snažte se s ním alespoň chvíli sdílet jeho zájem.

Je-li ovšem skutečně nutné zapojit všechny členy oddílu do programu, je třeba využít psychologii ve smyslu potřebnosti a nezbytnosti jedince ve skupině. Je nutné dítěti nějakým způsobem dokázat, že bez něj to nezvládne dalších několik lidí. To může v případě úspěchu znamenat skok na žebříčku důležitosti v oddíle.

Vždy je užitečné se ptát, proč dítě program nebaví, proč se ho nechce účastnit a co by mu pomohlo, aby se účastnit mohlo. Někdy je dobré zařadit aktivitu, o níž nám dítě s AS řekne, že by ho bavila. K činnosti bychom měli využívat jakoukoliv motivaci.

MUSÍ S PŘIJETÍM DÍTĚTE DO ODDÍLU SOUHLASIT VŠICHNI VE VEDENÍ?

V otázce přijetí dítěte s AS do oddílu nemusí být všichni vedoucí vždy zajedno. Odmítavé reakce často pramení z nevědomosti.

Nabízí se třeba otázka, jak zapojit člověka na invalidním vozíku. Většina lidí si dokáže představit, jaká specifika takový člověk má. Uvědomujeme si, že zapojit ho do oddílového života by bylo mnohdy náročné, avšak pokud bychom upravili podmínky a vyšli jeho potřebám vstříc, určitě by to šlo.

U dětí s AS je to ovšem zcela jiné. Je třeba jim věnovat obzvláštní pozornost a navíc nemají vozíček. Jedná se o specifičtější spolupráci založenou na komunikativnosti a schopnosti porozumění spojenou s nutností edukativních znalostí různých mechanismů, jež někdy fungují, ale někdy bohužel nikoli.

Naprosto zásadní je v tomto případě počet aktivních vedoucích. Tím jsou myšleni vedoucí, kteří chodí na schůzky a jezdí na výpravy. Nadmíru nešťastnou volbou je vedoucí, který ačkoli se aktivně neúčastní oddílového života, navrhne, aby do oddílu bylo přijato dítě s AS, a dokáže to prosadit i přes veškeré protesty členů vedení, kteří s lidmi s handicapem jakéhokoliv druhu ještě nikdy nebyli seznámeni. Ve většině oddílů panuje jistý druh demokracie a schopnosti dobrého úsudku, jenž nutí vedoucí dělat jen záležitosti, na které stačí. I když to nemusí být pravidlem... V každém případě je třeba, aby se oddílové vedení domluvilo velmi podrobně na tom, jak bude vypadat případné členství dítěte s AS či jakýmkoli jiným druhem znevýhodnění. Je třeba si ujasnit, kdo se bude dítěti v začátcích věnovat, protože postupnou integrací se ruka vedoucího vytratí, což je vlastně také důsledkem dokonalé integrace. Zároveň je třeba, aby byli do procesu integrace zapojeni všichni vedoucí. Neshoda mezi členy vedení nezřídka vede k úpadku celého oddílu, proto je třeba dbát na vnitřní hygienu a vše si dobře promyslet. Samozřejmě je možné přijmout mezi sebe i asistenta či asistentku, nicméně i ona osoba se jakýmsi způsobem podílí na chodu oddílu a stane se v podstatě vedoucím a ne každému vyhovuje, že je v oddíle člověk takzvaně „navíc“. Shoda a zájem o dítě s AS je v tomto případě asi alfou, nicméně to, aby si sedl asistent s ostatními ve vedení oddílu, je omegou a bez toho abecedu uzavřít nelze.

MŮŽE MÍT DÍTĚ S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM NOČNÍ HLÍDKU?

Noční hlídky bývají nejromantičtějšími momenty, jaké lze během prázdninových dobrodružství na táboře zažít. Pro každého, kdo je v oddíle nový, je hlídka problém. Pojí se tu strach se zodpovědností za táborový inventář. Není dobré dětem s AS tyto zajímavé momenty odpírat – vždyť proto přece do oddílu

chodí, aby zjistily, na co stačí a co jim dělá problém, a v tom se pak následně zdokonalily. Nejlepším řešením je vzít si hlídku společně s vedoucím, případně nabídnout společnou hlídku někomu mladšímu v oddíle, kdo udržuje s dítětem s AS přátelské vztahy. Hlídka může být klidně zkrácena.

S hlídkami se nepřímo pojí i spánkový režim, který může být u osob s AS specifičtější. Je dobré zavedený režim dodržovat a zbytečně jej nenarušovat, a to ani z důvodu únavy a tím pádem celkové retence pozornosti. O nočních hlídkách je určitě dobré předem mluvit s rodiči, kteří vedoucí seznámí se spánkovým režimem dítěte a s krizovými situacemi, které by okolo hlídek mohly nastat.

JAK ZVLÁDNOUT STRESOVÉ SITUACE?

Akčnější akce ke skautování patří – pomáhají nám najít hranice a pomocí průvodce je překročit. U osob s AS je ovšem moment překvapení nežádoucí, může způsobit dezorientaci a apatii či naprosté nepochopení situace. Z toho důvodu je vhodné dítě s AS o akci, která se chystá, předem informovat. Sami máme v oddíle kluky, kteří mají z nečekaných akcí obavy. Jsme s nimi domluveni, že jim dáme chvíli před akcí vědět, co se chystá. Nejsou to žádní strašpytlové, jen nedovedou pracovat pod tlakem a my to víme – vše je o domluvě.

Pokud se jedná o složitější, například vícedenní akci, je dobré se pozastavit nad tím, jak zvládnout vzniklé vypětí. Ne každý je schopen ujít spoustu kilometrů a přitom ještě plnit nejrůznější úkoly podmíněné nutnou vzájemnou spoluprací. Je dobré si s dítětem s AS před chystanou akcí sednout a promluvit si o tom, co ho po cestě může potkat. Případně je možné některé úkoly předem částečně prozradit a snažit se zjistit, zda dítě již v minulosti podobné úkoly neplnilo. Zkušenosti z minulosti je pak možné transformovat do současnosti, poukázat na zvládnuté předchozí události, případně si nechat vyložit neúspěchy a společně přijít na to, z jakých důvodů k nim došlo.

Myslím si, že pokud v oddíle dětem vysvětlíte, proč má někdo jinou trasu než ostatní, jistě to pochopí. Vždyť empatie patří k vlastnostem, na nichž mimoškolní vzdělávání stojí. Stěžejní jsou zážitky a především vztahy.

HONZÍK V NAŠEM ODDÍLE

Honza chodí k nám do vlčat už třetím rokem. O tom, zda bude oddíl navštěvovat, jsem nerozhodoval, jelikož jsem o Aspergerově syndromu neměl žádné vědomosti. Jestli si ale dobře pamatuji, nikdo z vedoucích se nad tím příliš dlouho nerozmýšlel. Než jsem Honzu více poznal, o lidech s AS jsem si myslel, že jsou nadměrně inteligentní a žijí tak trochu ve svém světě. Také mi ale všichni říkali, že každý jednotlivec se liší a syndrom se u každého projevuje jinak.

To se nakonec prokázalo i u Honzíka. Neznám žádné odborné postupy pro práci s dětmi s AS, ale s Honzou se snažíme jednat jako s ostatními kluky. Zpočátku se nám to jistě nedařilo tak jako nyní po dvou letech. Brzy jsme si ale uvědomili, že Honza není v ničem horší a často ostatní kluky předčí. Nepochybuji o tom, že je na 100 % plnohodnotným členem oddílu. Dále bych se pokusil popsat pár bodů, které považuji v Honzíkově fungování v oddíle za stěžejní.

Honzík velmi těžce nese jakékoliv prohry. Na první pohled to vypadá, že není soutěživý nebo že ho hra nedokáže zaujmout a neumí se pro ni nadchnout. Po skončení hry se ale ukáže, že pro něj má často velký význam. Pokaždé, když prohraje, na něm vidíme, jak těžce porážku nese. Po hře často obviňuje ostatní účastníky či organizátory z porušování pravidel nebo z nespravedlivosti. V následujících hrách se pak třeba ukáže, že Honza sám podvádí. To aby znovu neprohrál. Pak se z této situace, kdy se nám snaží vysvětlit, co provedl, dostává okatou lží. Za svojí smyšlenou verzí si tvrdě stojí a často je pro něj těžké až nemožné ustoupit. Nemůžu říci, že by Honza v každé hře tropil neplechu. Naopak se často stává rozhodčím pro danou hru a informuje vedoucího o každém, kdo poruší pravidla.

Také se říká, že některé děti s AS nemají rády společnost. Jestli je to pravda, nevím, ale Honza tuto teorii určitě nepotvrzuje. Myslím si, že je pro něj sociální kontakt s kluky velkým přínosem. S kolektivem problém rozhodně nemá. Naopak jsme brzy zjistili, že kolektiv vyhledává, a občas tuto skutečnost využíváme jako možnost, jak jej potrestat. Jednoduše ho oddělíme od ostatních. Když se ostatní baví ve skupině, je pro něj jakákoliv činnost

pro jednotlivce trestem. Důležité je, aby přesně věděl, za co trest dostal, jak dlouho bude trvat a jak by se měl příště chovat lépe. Mezi kluky se snadno rozdovádí. Ti si s ním už dnes ale vědí rady a dokážou ho zase hravě zklidnit.

Určitě bych Honzíkovi křivdil, kdybych tvrdil, že máme jako vedoucí problémy jen s ním. Skoro každý z kluků někdy podvádí nebo zalže. Stejné je to i u Honzy. Snažíme se s ním všechno řešit hned. Nejdřív jsme se jeho nevypočitatelného chování obávali, a tak jsme se rozhodli, že na něj budeme intenzivně dohlížet. Pokaždé jsme určili jednoho vedoucího, který měl dohled nad Honzou za úkol. Toto řešení se časem ukázalo jako nepříliš dokonalé. Kromě toho, že se vedoucí občas zapomněl, si Honza přítomnost vedoucího a jeho úlohu ve své blízkosti velmi dobře uvědomoval. Bylo poznat, že mu náš dozor není příliš po chuti. Také jsme ale vypozorovali velký posun v jeho samostatnosti. Takže v průběhu druhého roku jsme od intenzivního dozoru postupně upouštěli. Sledujeme ho stále, ale už ne v bezprostřední blízkosti.

Není pochyb o tom, že Honza ostatní kluky ovlivňuje. Dle mého názoru je jeho vliv velmi pozitivní. Za dobu, co je u nás, jsem zaznamenal zlepšení v chování kluků k sobě navzájem. Tím, že se kluci o Honzu často starají, pomáhají mu a hrají si s ním, se utužuje kolektiv. Je zajímavé, jak snadno ostatní vlčata pochopila, že je Honza jedním z nich. Jeho občasné výstřelky je nijak nerozhodí a s nadhledem je přejdou. Když se Honzovi něco nelíbí a je třeba mu to vysvětlit, nemusí být pokaždé vedoucí tou osobou, která mu situaci objasňuje, vlčata nás snadno zastoupí. Řekl bych, že Honza dělá z vlčat zodpovědnější a dospělejší děti.

Jenda, vedoucí oddílu vlčat z Prahy

S LUCKOU VE DRUŽINCE

Do světlušek jsme začaly chodit ve stejný čas. Ten první rok byl dost náročný, Lucka vedoucím pořád někam utíkala a na ostatní holky byla nepříjemná. Její chovaní se hodně změnilo, když jsme přišly do skautek - připadala si starší a důležitější. Různé problémy s ní byly pořád, ale už se s ní dalo vycházet. Lucka si zamilovala skupinku skautek, které jsou její motivací k činnosti dodnes. Vytvořila si systém, do kterého zařazuje své kamarádky podle oblíbenosti. Tento rok spolu s ní a s Hankou připravujeme schůzky. Lucka roli podrádkyně bere s velikou zodpovědností, pokud si však připadá nevyužitá, je to problém. Jednou se stalo, že nepřišla na schůzku, takže jsme jí zapomněly říct, aby si na příště připravila nějakou hru. Když pak přišla na schůzku, začala shazovat program, čímž ovlivnila naše nováčky. Nevěděly jsme, co s tím. Nakonec jsme jí daly prostor na nějakou hru. Lucka se do toho hned vložila a všechny holky to bavilo. Od té doby se Lucce nebojíme dávat na starost různé aktivity. Jsme pak překvapené, s jakou zodpovědností do toho jde.

Lucka měla ze začátku strach, že si nebude rozumět s nováčky, ale nakonec je to právě ona, kdo si s nimi nejvíc povídá. Udivuje mě, jak Lucce záleží na tom, aby se měli všichni dobře. Snaží se urovnávat spory mezi skautkami. Když se někdo hádá, je z toho smutná, někdy si dokonce myslí, že je to kvůli ní.

Já mám Lucku moc ráda. Mám na ní ráda to, že je upřímná (někdy až moc), neumí se přetvařovat, nebojí se projevovat své emoce, je to věrná kamarádka a záleží jí na našem přátelství.

Skauting Lucku neuvěřitelne změnil: cítí se tu dobře, naučila se vycházet s ostatními, má tu spoustu kamarádek. Pro nás je to zase velká zkušenost do života.

Elenka, rádkyně družiny skautek

Poznámky

Poznámky

Aspergerův syndrom – vím, co s tím?!

Vydáno za podpory MŠMT v rámci projektu Mimochodem skautem
Odbor Skauting pro všechny, Junák – svaz skautů a skautek ČR
Jména a přezdívky všech dětí užité v příručce v rámci ilustračních příběhů byly kvůli ochraně jejich soukromí změněny. Použité fotografie jsou pouze ilustrační.
Více informací najdete na »*spv.skauting.cz*«.
Můžete nás kontaktovat na *spv@skaut.cz*.

Autoři kapitol Martin Svoboda, Johana Schovánková (ed.), Pavel Matys
Autoři příběhů Jan Papoušek, Elena Wagnerová, Pavla Slunéčková, Zuzana Matějů, Lucie Kudrnová
Jazyková úprava Lenka Švábová
Korektury Veronika Králová
Grafická úprava a sazba Marek Bárta
Foto na obálce
Fotografie Ondřej Buršík (40), Vojtěch Mucha (4), Kamila Stojaspalová (31, 38), Marie Vlasatá (6, 18, 32), Pavel Vlasatý (55), Jan Žáček (16)

Vydal
Junák – svaz skautů a skautek ČR
Tiskové a distribuční centrum
Senovážné nám. 24, 110 00 Praha 1
jako svou 274. publikaci
Praha 2014
» *www.skaut.cz/obchod* «

Vydání první

Náklad 250 výtisků

ISBN 978-80-7501-069-8

Skauting pro všechny

Posláním Odboru Skauting pro všechny je podporovat vedoucí oddílů i oddíly samotné v udržení a zkvalitnění podmínek pro děti se specifickými potřebami v Junáku.

Nevíte si rady?

Poradna Skautingu pro všechny!

Každý vedoucí, který svou práci bere vážně, naráží v oddílové činnosti na různé překážky. Občas si s nimi poradí sám, občas ve spolupráci s oddílovou radou či střediskem. Někdy ale ani toto všechno nestačí. Proto je k dispozici Poradna Skauting pro všechny.

- Nevíte si rady, jak pracovat s dítětem se specifickými potřebami?
- Dostali jste se do situace, ve které potřebujete poradit?
- Máte jakoukoli jinou otázku týkající se tématu dětí se specifickými potřebami?

Své dotazy zasílejte na poradna@skaut.cz. K dispozici je vám také telefonní číslo, které najdete na webu. Vaše dotazy co nejdříve zodpoví přímo odborníci SpV či spolupracující experti mimo odbor. Zároveň nabízíme možnost čerpat informace a zkušenosti od oddílů, které již děti se specifickými potřebami ve svých řadách mají.

V rámci poradenství nabízíme skautským oddílům i další služby, jako například sociometrie nebo supervize. Zjistěte, o co jde, a ozvěte se nám!

Více na »spv.skauting.cz«

spv.skauting.cz

Aspergerův syndrom – vím, co s tím?!

„Já mám Lucku moc ráda. Mám na ní ráda to, že je upřímná (někdy až moc), neumí se přetvařovat, nebojí se projevovat své emoce, je to věrná kamarádka a záleží jí na našem přátelství. Skauting Lucku neuvěřitelně změnil: cítí se tu dobře, naučila se vycházet s ostatními, má tu spoustu kamarádek. Pro nás je to zase velká zkušenost do života."

Elenka, rádkyně oddílu skautek

„Je zajímavé, jak snadno ostatní vlčata pochopila, že je Honza jedním z nich. Jeho občasné výstřelky je nijak nerozhodí a s nadhledem je přejdou. Když se Honzovi něco nelíbí a je třeba mu to vysvětlit, nemusí být pokaždé vedoucí tou osobou, která mu situaci objasňuje, vlčata nás snadno zastoupí. Řekl bych, že Honza dělá z vlčat zodpovědnější a dospělejší děti."

Jenda, vůdce oddílu vlčat

Skauting pro všechny

spv.skauting.cz

Posláním Odboru Skauting pro všechny je podporovat vedoucí oddílů i oddíly samotné v udržení a zkvalitnění podmínek pro děti se specifickými potřebami v Junáku.

TDC

Tiskové a distribuční centrum